
MATERIÁLŸ

Případy zběhnutí od Pohraniční stráže do zahraničí v sedmdesátých letech dvacátého století

Martin Pulec – Pavel Navrátil

Úvod

Problematika dezercí příslušníků Pohraniční stráže (PS) do zahraničí stojí stranou zájmu historiků a povědomí o tomto jevu má poměrně malá část poučené veřejnosti. Není divu, československé pohraničí bylo dějištěm mnohem dramatictějších událostí, které svou tragičností upozadují děje ostatní. Máme-li na paměti životy uprchlíků zmařené příslušníky pohraničních ozbrojených složek při ilegálních pokusech o přechod hranic či nesmyslná úmrtí vojáků během základní služby u PS, jeví se zběhnutí pohraničnicků do zahraničí jako marginálie. Je tedy logické, že na řadu přichází až po zdokumentování obětí tvrdého a bezohledného systému ostrahy hranic.

Pohraniční stráž byla významným pilířem lidově demokratického režimu a jejími řadami prošlo odhadem půl milionu občanů Československa. Odmítnutí základní vojenské služby v ní bylo faktickým činem odporu proti projevům tehdejšího režimu, ať již byly motivy odírání jakékoliv. Aby se u zkoumaného jevu předešlo mytologizaci, která s sebou zpravidla nese nepravdy, v tomto případě buď o neúměrně vysokých počtech odmítnutí služby formou dezerce, či naopak o jejich neexistenci, je nutné získat spolehlivé informace. Právě to je hlavním cílem autorů: podchytit a ve stručnosti popsat veškeré případy zběhnutí od PS a dalších ozbrojených složek participujících na ostraze hranic (protivzdušná obrana, výzvědná služba armády a celní služba) do zahraničí, tentokrát v sedmdesátých letech minulého století. Z pohledu autorů bylo důležité popsat jev v daném období v jeho úplnosti, protože celkový počet případů zběhnutí vztažený k počtu příslušníků PS sloužících u jednotek prvního sledu, tedy bezprostředně na hranicích, může napovědět, nakolik dezerce ohrožovaly systém ostrahy hranic a nakolik byla služba u PS přijatelnou úlitbou, či dokonce akceptovatelnou službou tehdejšímu režimu.

Již bylo řečeno, že dezerce od ozbrojených složek nejsou tématem zájmu historiků. Odhlédneme-li od již autory publikovaných textů (viz dále), seriózně se problematikou zabýval pouze Libor Svoboda ve sborníku *Život na československých hranicích a jejich překračování v letech 1945–1989*. Studie si však všímala pouze období 1985–1989.

Předkládaný text je chronologicky zasazen mezi dvě autory již publikované studie věnující se tomuto tématu v období let 1968¹ a 1980–1990². Vznikl na základě studia pramenů z Archivu bezpečnostních složek (ABS), zejména denních hlášení, vyšetřujících zpráv a dalšího spisového materiálu soustředěného v převážně nezpracovaných fondech PS, studiím vyšetřovacích spisů z fondu Správa vyšetřování StB a spisového materiálu i operativních svazků Vojenské kontrarozvědky (VKR). Z Vojenského ústředního archivu autoři využili řadu spisů vojenských obvodových soudů a prokuratur.

Metodologicky probíhal výzkum tak, že byla prostudována denní hlášení za uvedenou dekádu, čímž byl získán přehled o všech případech. Absence denních hlášení z roku 1970 byla nahrazena zevrubným studiem spisového materiálu z fondů PS z uvedeného roku. Sestavený seznam byl konfrontován s dílčími souhrnnými počty více méně náhodně nalezenými ve spisovém materiálu VKR. Porovnáním byla zjištěna 100% shoda. Protože informace z denních hlášení k jednotlivým případům jsou jen dílčí a kusá, v dalších zmíněných fondech byly dohledány doplňující skutečnosti. Tyto pak byly analyticky zpracovány do jednotlivých hesel.

Kromě zmíněných archivních pramenů pravděpodobně existují k dané problematice archivní materiály na Slovensku, v Německu a v Rakousku, ty ale nebyly z technických důvodů studovány. Pouze z Archivu Ústavu paměti národa v Bratislavě byla vyžádána a použita rešerše z materiálů bývalé VKR. Autoři jsou si dále vědomi dostupností dalších informací k problematice kolujících především na webech provozovaných většinou bývalými příslušníky PS. Tyto informace jsou použitelné až po pečlivé kritice. Při vědomí omezenosti rozsahu textu by byly navíc adekvátní osobní svědectví hlavních aktérů. Ta se však autorům nepodařila získat.

Jednotlivé případy jsou zpracovány v chronologickém soupisu s uvedením osobních údajů, místní i časové lokalizace, data nástupu vojenské služby a stručného popisu, jehož součástí je i uvedení trestního postihu zběhů. Pokud některý z údajů není uveden, autorům se jej nepodařilo zjistit. Tři z případů jsou podrobněji rozvedeny v textové části. Při jejich výběru nebyl zvolen žádný klíč mimo předpokládané čtenářské atraktivitu a jejich počet je určen celkovým rozsahem textu stanoveným vydavatelem.

Snahou bylo dohledat a popsat průběh událostí, jejich souvislosti, motivy i důsledky. Ne vždy ale bylo možné dosáhnout vyčerpávajícího výkladu, ať z důvodu omezené úspěšnosti tehdejšího šetření, nebo kvůli nedostupnosti pramenů – řada dokumentů byla skartována, některé jsou obtížně dohledatelné z důvodu nezpracovanosti archivního fondu.

-
- 1 PULEC, Martin. Nestandardní jevy u Pohraniční strážce v posrpnovém období roku 1968. In: *Semper paratus* č. 1. Praha, 2013, s. 9–61.
  - 2 NAVRÁTIL, Pavel; PULEC, Martin. Případy zběhnutí do zahraničí od Pohraniční strážce v osmdesátých letech dvacátého století. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek 19/2021*. Praha: ABS, 2021, s. 355–419.

Text tabulkové části i vybraných případů je mezi autory rozdělen časovým mezníkem březem 1974. Starší případy zpracoval Pavel Navrátil, mladší Martin Pulec, z jehož dlouhodobého výzkumu problematiky Pohraniční stráže práce vychází.

***

Sedmdesátá léta minulého století jsou v historii Československa ve veřejném povědomí už intuitivně spojena s procesem tzv. normalizace. Na začátku této dekády se již mocenské prostředky vládnoucí KSČ bezpečně nacházely v rukou garnitury zcela loajální sovětskému vedení. Vlny společenského pohybu ale ještě zdaleka nebyly klidné, režim musel reagovat na pnutí vyvolané jeho tlakem a vyrovnávat se s ním. Pokud jev zkoumaný v tomto článku sledujeme na pozadí těchto „velkých dějin“, lze pozorovat, jak nepřekvapivě koreluje s velkou emigrační vlnou vyvolanou odporem velké části obyvatelstva k tomu, jak si vládnoucí moc tehdy představovala politický a společenský standard.

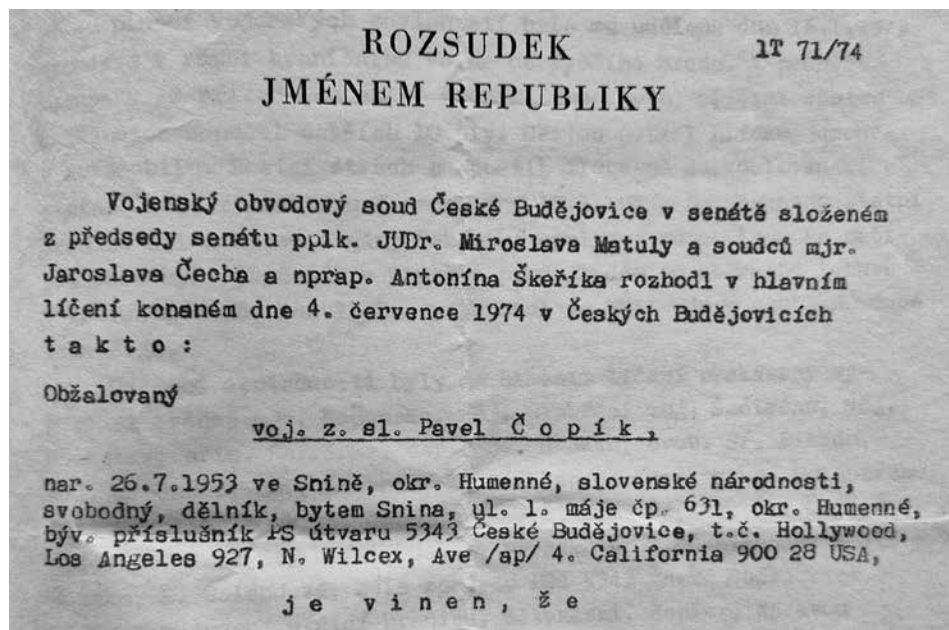
Ani kontrakulturní a novolevicové hnutí, které v druhé polovině šedesátých let obletělo západní svět, ani demokratizační proces v Československu v témže období neměly vliv na stávající bipolární rozdělení Evropy a naše západní hranice zůstávaly „frontovou linií“ studené války. I přes mírné uvolnění pohraničního režimu bezprostředně po okupaci zemí Varšavské smlouvy velmi brzo následovalo utužení ostrahy hranic směřující k ideálu naprosté neprostupnosti pro osoby, zboží a informace výjma přísně kontrolovaných kanálů. Uzávěru zajišťovala PS, která byla nejen „státo-bezpečnostní“ složkou, ale s nedávno získanou těžší výzbrojí i součástí obranného systému republiky.³

Pohraničníci základní služby, kteří si své služební zařazení nevybrali a k výkonu vojenských a bezpečnostních povinností v této složce byli více méně donuceni, museli plnit náročné úkoly a své nelehké postavení si sami komplikovali zaváděním a udržováním „staromazáckých“ zvyklostí do vzájemných mezilidských vztahů. Dočasnost zmiňované situace byla pro mnohé jednou z mála vzpruh pomáhajících období vojenské služby překonat. Byli však nemnozí, kteří jen trpně neproplouvali, využili místa své působnosti a dezertovali za železnou oponu, jejíž neprostupnost měli zajišťovat.

Těmito případy se následně zabývala VKR, která po shromáždění informací ke zběhovi podnikla opatření, jejichž cílem bylo dostat uprchlíka zpět do Československa a předat ho k potrestání. K tomu zpravidla využívala manipulaci s rodinou a přáteli bývalého pohraničníka. Ne vždy byly její snahy neúspěšné, ovšem je nutno dodat, že řada bývalých pohraničníků se vracela ze zahraničí i bez přispění VKR.

Většina však setrvala na své nelehké cestě, stali se občany jiných států a do Československa se znovu podívali až po roce 1989. Právě jim je tato práce věnována.

3 Těžší výzbroj, hlavně bezzákluzové kanóny a obrněné transportéry, získala PS během svého organizačního začlenění do struktur armády v letech 1966–1972.

Obr. 1: Úryvek z rozsudku nad Pavlem Čopíkem, kterého zavedla jeho cesta od rodného úpatí Vihorlatu nakonec docela daleko (ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-17820 MV, rozsudek 1T 71/74, s. 116)

Soupis případů

vojín **Jan Kašpar**, dělník, člen KSČ – člen výboru základní organizace
 Zařazení u jednotky: 5. bps (brigáda pohraniční stráže), 6. rps (rota pohraniční stráže) Nový Žďár, kulometník
 Nástupní termín: 1. srpna 1968
 Datum a místo zběhnutí: 5. ledna 1970, 6:00–7:00 hod., HM (hraniční mezník) 9/11

Kašpar využil ke zběhnutí do NSR příležitosti, kdy byl druhý z dvojice střežící stanoviště odvolán z hlídky. Hranici překročil i s výzbrojí. Jeho nepřítomnost zjistila s hodinovým zpožděním až střídající hlídka. Jeho zběhnutí vyvolalo na útvaru překvapení, neboť byl nejen nositelem odznaku „Vzorný pohraničník“, ale i aktivně pracujícím stranickým funkcionářem. Jako motiv bylo zvažováno podezření, že se účastnil zcizení osobního automobilu během jeho dovolenky v místě bydliště. Z dopisů, jež poslal rodičům, žádná lítost z opuštění vlasti nevyplývala, naopak si v nich svůj život v Německu velice pochvaloval. Ve věci jeho soudního postihu došlo

k administrativnímu lapsu, neboť vyšetřovatel stíhání pro nepřítomnost obviněného v únoru 1970 přerušil a již neobnovil. Tato nesrovnalost byla objevena až o mnoho let později, takže k obnovení řízení došlo teprve v roce 1984. Byl odsouzen ke čtyřem rokům odnětí svobody.⁴

vojín **Zdeněk Lopaur**, zedník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 10. rps Pohoří

Nástupní termín: 1. srpna 1968

Datum a místo zběhnutí: 14. února 1970, po 20:00 hod., HM IV/5

Lopaur s vojínem Beranem, se kterým se účastnil stavebních prací na rotě, využili toho, že objekt nebyl z důvodu přestavby oplocen, a ve vánici nepozorovaně překonali hranici směrem do Rakouska. Jejich nepřítomnost byla zjištěna až ráno. Na služebně četnictva se setkali s Františkem Koutem, který zběhl téhož večera od jiného útvaru. Lopaur nebyl v uprchlickém táboře spokojen, vystěhování do Austrálie odmítl a raději se rozhodl k návratu. Hranici nazpět překročil 11. dubna v nákladním vlaku, byl vazebně stíhán a odsouzen k patnácti měsícům odnětí svobody nepodmínečně. Jako důvod zběhnutí uvedl nesouhlas s okupací a touhu po lepším a snazším životě. Beran se později přestěhoval do SRN, v nepřítomnosti byl odsouzen k dvaceti sedmi měsícům odnětí svobody.⁵

vojín **Vladimír Beran**, instalatér

Zařazení u jednotky: 15. bps, 10. rps Pohoří

Nástupní termín: 1. srpna 1968

Datum a místo zběhnutí: 14. února 1970, po 20:00 hod., HM IV/5

Viz Zdeněk Lopaur.

4 ABS, f. 2342, inv. j. 360; f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic (dále HS PS OSH), čj. 01288/1970; čj. 0024/52-70; f. III.S – svazky, arch. č. 10233; f. V, vyšetřovací spis V-17787 MV.

5 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 9930; f. HS PS OSH, čj. 00323/15-70.

vojín **František Kout**, zedník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 15. rps Česká Velenice, střelec a psodv

Nástupní termín: 1. srpna 1968

Datum a místo zběhnutí: 14. února 1970, 21:30–23:00 hod., HM V/37-38

Kout zběhl z výkonu služby během střežení na vnější straně zátarasu, kam byl vyslán i přes svou opilost. Na čin měla nejspíše vliv nespokojenost s vojenskou službou, problémy v osobním životě, svou roli sehrál i alkohol. Ve tmě a za silného sněžení nebyl jeho útěk zpozorován. Další člen hlídky zaznamenal jeho neoprávněný pohyb mimo přidělené stanoviště, avšak nijak na to nezareagoval, zároveň poté nebyla řadu hodin prověřena jeho nepřítomnost. Při útěku s sebou Kout odvedl služebního psa, který byl později na hraničním přechodu vrácen zpět, přičemž byl na jeho náhubku nalezen vzkaz, aby „pozdravovali doma“. Dne 5. července 1971 se vrátil v prostoru hraničního přechodu Hatě, jako důvod uvedl obtížné existenční podmínky v Rakousku. Byl odsouzen ke třem rokům odnětí svobody.⁶

vojín **Josef Sirowatka**, dělník

Zařazení u jednotky: 9. bps, 8. rps Maxov, střelec

Nástupní termín: 1. října 1969

Datum a místo zběhnutí: 7. dubna 1970, 12:10–13:00 hod., HM 25/7

K Sirowatkovu zběhnutí došlo během střežení stanoviště na vnější straně signální stěny, odkud se nepozorovaně vzdálil. Jeho nepřítomnost byla zjištěna v řádu desítek minut, ale pátrání bylo bezúspěšné. V SRN požádal o politický azyl. V Německu se mu pracovně ani společensky nedařilo, takže se rozhodl k návratu, který uskutečnil 5. dubna 1973. Byl zatčen a umístěn do vazby. Odsouzen byl ke třem a půl roku odnětí svobody.⁷

6 ABS, f. HS PS OSH, k. 285, čj. 002769/12-1970; čj. 019/13-6/70; f. 2348, k. 13, čj. 0686/70; f. V, vyšetřovací spis V-10818 MV.

7 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10192; f. HS PS OSH, čj. 00641/70-70; čj. 02437/70.

vojín **Jan Kyncl**, zámečník

Zařazení u jednotky: 9. bps, 8. ženijní rota, řidič

Nástupní termín: 1. srpna 1968

Datum a místo zběhnutí: 22. dubna 1970, 10:00–10:30 hod., HM 22/14

Kyncl odjel při terénních pracích, které prováděl za zátarasem s využitím traktoru, ke státní hranici, kde traktor odstavil, a přešel do SRN. Požádal o politický azyl. Byl odsouzen ke třem a půl roku odnětí svobody.⁸

vojín **Stanislav Nedůchal**, klempíř, člen KSČ

Zařazení u jednotky: 4. bps, 24. rps Boří Dvůr, střelec

Nástupní termín: 1. 8.1968

Datum a místo zběhnutí: 24. dubna 1970, 18:40 hod., HM X/30

Nedůchal byl hodnocen jako nadprůměrný voják, navíc stranicky angažovaný. K přechodu hranice do Rakouska využil samostatného střežení piketu a spánku dalšího člena hlídky. V uprchlickém táboře v Traiskirchenu byl vytěžován ohledně své služby u PS. V nepřítomnosti byl odsouzen ke dvěma a půl roku odnětí svobody. Po krátké době se přestěhoval do SRN, kde se seznámil s několika dalšími emigranty, z nichž jeden jej přemluvil k návratu do ČSSR. Dne 28. ledna 1973 se v jeho společnosti vrátil, byl zadržen a dodán do výkonu trestu, který mu byl dodatečně snížen na osm měsíců. Svě zběhnutí označil za „mladickou nerozvážnost“ ovlivněnou rozchodem s dívkou a podnapilostí.⁹

vojín **Antonín Fanta**, zedník

Zařazení u jednotky: 5. bps, 5. rps Selbská, střelec

Nástupní termín: 1. října 1969

Datum a místo zběhnutí: 9. května 1970, 22:15–22:50 hod., HM 3

Fanta byl zařazen v tříčlenné předsunuté hlídce. Spolu s vojínem Antonínem Tyrajem využili odpočinkovou pauzu třetího člena a vydali se překonat hranici do SRN. Výzbroj a část výstroje zanechali na čsl. území. Motivem byla nespokojenost se zařazením u PS. Fanta rodičům v dopisech ze zahraničí vyjadřoval spokojenost, ti tudíž neměli zájem spolupracovat s VKR na jeho ovlivňování za účelem návratu.¹⁰

8 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10191; f. HS PS OSH, čj. 00640/70-70; čj. 02524/70.

9 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10159; f. KR, arch. č. 337171 Brno; f. HS PS OSH, čj. 00653/70-70; čj. 02619/70.

10 ABS, f. HS PS OSH, k. 285, čj. 002769/12-1970; čj. 00713/70-70; f. III.S – svazky, arch. č. 10231; f. V, vyšetřovací spis V-14096.

vojín **Jiří Tyraj**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 5. bps, 5. rps Selbská, psovod

Nástupní termín: 1. října 1969

Datum a místo zběhnutí: 9. května 1970, 22:15–22:50 hod., HM 3

Viz Antonín Fanta.

vojín **Ján Majchút**, dělník

Zařazení u jednotky: 11. bps, 12. rps Jarovce

Nástupní termín: 1. srpna 1968

Datum a místo zběhnutí: 30. května 1970, 0:33 hod., HM XII/27

Majchút si od 19. května 1970 odpykával v posádkové věznici Bratislava trest jednadvaceti dnů vězení za nedovolené opuštění útvaru. Spolu s ním byl ve výkonu trestu pro nekázeň i vojín ČSLA Marian Gregor, se kterým byl přidělen na práci v posádkové ubytovně, kde měli uklízet místnosti. Když měli po skončení práce přikázáno čekat na chodbě na eskortu a pracovnice dozoru je pustila z dohledu, využili otevřeného okna k útěku. Díky náskoku předešli vyhlášení poplachu a mezi obcemi Jarovce a Rusovce překonali drátěný zátaras do Rakouska. U obce Gattendorf byli oba zadrženi a dopraveni do uprchlického tábora. Iniciátorem zběhnutí byl nejspíše Gregor, jehož několik přátel již emigrovalo. Majchút se připojil patrně i vlivem obav z následků jeho častých vojenských prohřešků. K jeho zadržení viz následující heslo Ján Petruš.¹¹

vojín **Ján Petruš**, obkladač

Zařazení u jednotky: 15. bps, 14. rps Fišerovy Chalupy, nosič munice

Nástupní termín: 1. srpna 1968

Datum a místo zběhnutí: 11. června 1970, 16:00–18:00 hod., v místě útvaru

Petruš byl dlouhodobě hodnocen jako neukázněný a problémový, pravidelně se u něj vyskytovaly incidenty spojené s alkoholem. Od jednotky nepozorovaně odešel v den, kdy byl s několika dalšími vojáky přistižen při pití piva při provádění ženijních prací a poté byl kázeňsky řešen. Po zjištění jeho nepřítomnosti bylo provedeno zakrytí státní hranice, ale žádné stopy nebyly objeveny. Několik týdnů byl veden jako nezvěstný, dokud z Rakouska nepřišel jeho rodičům dopis, že se nachází v uprchlickém táboře Traiskirchen. Tam se Petruš seznámil s organizátorem převaděčské

11 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 9995; f. HS PS OSH, čj. 0849/70-70; čj. 02869/70.

skupiny Imřiškem. S dalším zběhem Jánem Majchútem se poté vydali do ČSSR vyzvednout Imřiškovu dceru. Hranici úspěšně, ač se štěstím (před pronásledujícími pohraničnickými se jim v terénu podařilo uprchnout) překonali nedaleko Bratislavy. Převaděčský úkol se jim nezdařilo zorganizovat, nebyli úspěšní ani ve snaze vyzvednout z Majchútova bydliště některé jeho osobní věci. Zpět se stejnou cestou pouštět nechtěli, načež Petruš navrhl, aby se do Rakouska vrátili přes úsek jeho bývalé jednotky. Do tohoto prostoru se jim přes Prahu a Tábor ještě podařilo dopravit, dokonce s sebou na cestu přibrali ještě jednoho svého známého, ale v brzkých ranních hodinách dne 11. září 1970 byli v blízkosti signální stěny zadrženi. Byl odsouzen ke třem rokům a jedenácti měsícům odnětí svobody.¹²

vojín **Miroslav Hodaň**, horník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 5. rps Mlýnce, psovod

Nástupní termín: 1. října 1969

Datum a místo zběhnutí: 23. června 1970, 23:15 hod., HM II/60

Viz podrobný popis případu níže.

desátník **Gustav Kotřík**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 7. bps, spojovací rota, velitel družstva, voják 2. ročníku

Datum a místo zběhnutí: 17. července 1970, 11:00 hod., HM 16/10-14

Kotřík zběhl z pracovní skupiny provádějící výkopy v blízkosti státní hranice společně s desátníkem Janem Rydrychem. Že se nacházejí v SRN, nebylo až do druhého dne zaznamenáno – velící poddůstojník předpokládal, že se krátce před odchodem do civilu pohybují po okolních pohostinstvích. Bezprostředním motivem bylo rozčarování z nepříznivých posudků od velitele útvaru, kterému se chtěli pomstít. Oba byli v nepřítomnosti odsouzeni ke čtyřem a půl roku odnětí svobody. Kotřík zároveň projevoval nesouhlas s okupací a poměry v ČSSR, posléze byl pokládán za iniciátora společného útěku. Dodatečně bylo zjištěno, že ke službě na hranici byl zařazen i přesto, že před válkou byl odsouzen k podmíněnému trestu za krádež dvou aut. Rydrych byl podle šetření ke zběhnutí přemluven a později svého rozhodnutí litoval. Zajímal se o možnost návratu, ale po vynesení rozsudku tuto možnost zavrhl.¹³

12 ABS, f. HS PS OSH, k. 285, čj. 002769/12-1970; f. III.S – svazky, arch. č. 10022.

13 ABS, f. HS PS OSH, k. 285, čj. 002769/12-1970; čj. 03366/70; čj. 00812/72; f. III.S – svazky, arch. č. 10337, 10279.

desátník **Jan Rydrych**, elektromechanik

Zařazení u jednotky: 7. bps, spojovací rota, velitel družstva, voják 2. ročníku

Datum a místo zběhnutí: 17. července 1970, 11:00 hod., HM 16/10-14

Viz Gustav Kotřík.

vojín **Pavel Salzmann**, instalatér

Zařazení u jednotky: 4. bps, 21. rps Sedlec, psovod

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 20. července 1970, 7:30–8:30 hod., HM X/1

Salzmann využil pátý den po příchodu k prvosledové jednotce během střežení spánku velitele hlídky v piketu. Ze skříňky vyjmul klíče od průchodu v signální stěně a nepozorován překonal hranici do Rakouska. Pobýval v uprchlickém táboře Traiskirchen, v listopadu nelegálně přešel do SRN, kde byl zařazen do uprchlického tábora Zirndorf. Podle získaných zpráv byl vytěžován zpravodajskými službami Rakouska a USA. Motivem byla zřejmě nespokojenost s poměry v ČSSR, bezprostřední vliv mohlo mít rozhodnutí o nepřidělení služebního psa, na kterého se těšil. Byl v nepřítomnosti odsouzen ke dvěma a půl roku odnětí svobody.¹⁴

vojín **František Pavelčák**, geolog

Zařazení u jednotky: 11. bps, chovná stanice Malacky, cvičitel

Nástupní termín: 1. srpna 1968

Datum a místo zběhnutí: 26. července 1970, 2:15 hod., HM XII/25-26

Pavelčák původně sloužil u prvosledové jednotky, odkud byl stažen právě pro signalizované nebezpečí zběhnutí (styky s rakouskými občany na hranici). Byl nadále sledován a otevřeně prověřován, navíc měl jít svědčit k soudu proti svým kamarádům ohledně styků s cizími státními příslušníky, což bylo nakonec příčinou jeho rozhodnutí emigrovat. V době vycházky nepozorován překonal signální stěnu v prostoru svého předchozího působiště a polem vzrostlé kukuřice přešel hranici do Rakouska. Byl v nepřítomnosti odsouzen ke dvěma rokům odnětí svobody. Rok a půl žil ve Švédsku, ale nedařilo se mu získat stálé zaměstnání. V listopadu 1972 přicestoval do Vídně s rozhodnutím vrátit se na území Československa, což učinil 30. listopadu 1972 přes hraniční přechod Petržalka.¹⁵

14 ABS, f. V, vyšetřovací spis V-17783 MV; f. KR, arch. č. 874453 OV; f. HS PS OSH, čj. 001385/70-70; čj. 03387/70.

15 ABS, f. HS PS OSH, čj. 01069/70-70; čj. 02188/70-72; DH č. 317 ze dne 2. 12. 1972.

vojín v záloze **Imrich Tornai**, zedník

Zařazení u jednotky: 11. bps, ženijní rota, t. č. na cvičení

Datum a místo zběhnutí: 28.–29. července 1970, 22:00–6:00 hod., HM XI/22

Tornai absolvoval základní vojenskou službu v letech 1964–1966, jako zedník pracoval u pracovní jednotky 11. bps na výstavbě vojenských objektů. V roce 1970 byl povolán na cvičení záloh a po čtyřdenním základním výcviku u výcvikového praporu v Malackách byl převelen k 11. bps, 2. rps Malé Leváre. Jeho úkolem bylo společně s dalšími vojáky desetičlenné pracovní skupiny pracovat na stavbě ženijně technického zabezpečení. U jednotky strávil pouze jeden pracovní den. Ihned po příjezdu k pohraniční rotě požádal velitele o udělení dvoudenního volna k vyřešení rodinných záležitostí. „Opušťák“ si telefonicky ještě o jeden den prodloužil. K jednotce se vrátil dne 28. července 1970 v 10:00 hod., do 17:00 hod. pracoval se skupinou. Poté se převlékl do civilních tepláků a trávil čas jako ostatní vojáci. Kolem 21:00 hod. se nabídl, že dojde do Malých Levárů pro pivo. Tehdy jej pohraničníci viděli naposledy. Ve 3:30 hod. zjistili jeho nepřítomnost na světlici, tuto skutečnost nahlásil dozorčí roty zástupci velitele v 6:45 hod. Následný poplach a pátrání objevovalo pouze Tornaiovy boty vyzuté na břehu řeky a jeho stopy vedoucí do Moravy. Tornai využil umístění pohraniční roty za ženijním zátarasem a skutečnosti, že pohraničníci se mohli prakticky volně pohybovat až ke státní hranici. V civilních teplácích a s kabelou s osobními věcmi odešel nikým nepozorován do Rakouska. Po zběhnutí založila VKR na Tornaie pozorovací svazek Údržbář. Při šetření bylo zjištěno, že k dezerci využil první příležitosti; z mimořádné návštěvy bydliště si přivezl doklady (výuční list apod.) a v kantýně si nakoupil zásobu cigaret. Jako motiv zběhnutí určila VKR iluze o lepším životě na Západě a rozhárané rodinné poměry. Vzhledem k tomu, že další rozpracování případu se jevilo jako neúčelné, předala VKR svazek II. odboru S-StB Bratislava. Dezerce ukončila volný pohyb pohraničnicků v okolí kasáren. Rota byla obehnána signální stěnou a kontrolním pásem. K jakému trestu byl Tornai za zběhnutí odsouzen, se nepodařilo zjistit.¹⁶

16 A ÚPN Bratislava, nezpracovaný fond OVKR 11. bps Bratislava, materiály vojenských zběhů od r. 1951 do r. 1982, čj. 026939/DČ-III-2-A, poř. č. 25, Tornai Imrich, s. 77–83.

vojín **Rudolf Puna**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 12. bps, 10. rps. Nový Dvůr, pancéřovník

Nástupní termín: 1. dubna 1969

Datum a místo zběhnutí: 12. srpna 1970, 20:15 hod., v prostoru jednotky

Puna využil samostatného provádění hlídky v prostoru za signální stěnou a nepozorován odešel do SRN. Zanechaná zpráva, kterou našli na jeho stanovišti, nasvědčovala špatnému psychickému rozpoložení. Byl umístěn do uprchlického tábora Zirndorf, později se vystěhoval do USA. V nepřítomnosti byl odsouzen ke čtyřem a půl roku odnětí svobody.¹⁷

vojín **Jan Psár**, dělník

Zařazení u jednotky: 9. bps, 6. rps Bystřice

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 15. srpna 1970, 11:50 hod., HM 17/1

Psár sloužil jako člen pozorovací hlídky na vnější straně signální stěny. Před nepozorovaným opuštěním stanoviště uvázal služebního psa a odešel směrem ke státní hranici se SRN. Tam požádal o politický azyl a byl umístěn do tábora Zirndorf. Motivem patrně byla snaha vyhnout se vojenské službě. Byl odsouzen ke třem roků odnětí svobody.¹⁸

vojín **Imrich Beluš**, elektrikář

Zařazení u jednotky: 11. bps., 8. rps Děvínská Nová Ves, řidič

Nástupní termín: 1. dubna 1969

Datum a místo zběhnutí: 28. srpna 1970, 22:30 hod.

Belušův podnapilý kolega během dvojčlenné hlídky z radosti nad tím, že to má „za pár“, několikrát vystřelil do vzduchu. Beluš podlehl strachu z očekávaných následků, v panice po příchodu další hlídky ohrožoval ostatní samopalem, vyhrožoval sebevraždou a nakonec se po jejich vynuceném odchodu vydal k signální stěně, kterou překonal, a pokračoval napříč řekou Moravou do Rakouska. Když jeho záměr přítomní vojáci pochopili, vedli někteří ve směru jeho postupu palbu (jeden z nich odmítl). Beluš však zasažen nebyl, střelbu před vstupem do vody naopak opětoval, rovněž bez zásahu. Během vyšetřování bylo zjištěno, že udržoval korespondenční

17 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10201; f. HS PS OSH, čj. 001164/70-70.

18 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10214.

styk s několika přáteli, kteří emigrovali, a z jeho strany mohlo jít o plánovaný záměr. Vystěhoval se do USA.¹⁹

vojín **František Šrámek**, zedník

Zařazení u jednotky: 5. bps, 3. rps, psovod

Nástupní termín: 1. dubna 1969

Datum a místo zběhnutí: 19. září 1970, 13:00–14:45 hod., HM 8/14

Šrámek využil ke zběhnutí zařazení v jednočlenné hlídce na pozorovatelně na vnější straně zátarasu. U tohoto zařazení patřilo mezi jeho povinnosti i propouštění bránou pracovníky místního zemědělského statku. Právě ti byli první, kteří na jeho nepřítomnost upozornili, když s vracejícím se traktorem uvázli na vnější straně signální stěny. Hranici do SRN překonal Šrámek ozbrojen. Jako voják byl hodnocen podprůměrně a projevoval nechuť k výkonu vojenské služby. Z vycházek se často vracel opilý a v osobních hovorech dával najevo nespokojenost s poměry v zemi. V roce 1972 se v Německu oženil a s manželkou se odstěhoval na Korsiku.²⁰

vojín **Gustav Hamrozi**, traktorista

Zařazení u jednotky: 15. bps, 19. rps Hajnice, řidič

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 25. září 1970, 23:15–0:30 hod., HM VI/19

Hamrozi využil ke zběhnutí samostatného hlídkování na stanovišti u příhraničního Staňkovského rybníku. Odemkl si vrata v zátarasu, uvolnil rotní pramici a za tmy se přeplavil na protější břeh, který již ležel přímo na hranici s Rakouskem. Jeho nepřítomnost byla zjištěna až po další hodině, takže opatření k jeho zadržení již byla bezvýsledná. S sebou odnesl samopal a municí. Bezprostředním motivem bylo pravděpodobně šikanování a ponižování ze strany několika vojáků druhého ročníku, v dopisech rodičům později uváděl nesouhlas s poměry v ČSSR. V listopadu téhož roku se vystěhoval do Austrálie.²¹

19 ABS, f. HS PS OSH, čj. 02284/70; čj. 01261/70-70.

20 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10382; f. V, vyšetřovací spis V-17778 MV; f. HS PS OSH, čj. 01233/70.

21 ABS, f. HS PS OSH, k. 285, čj. 002769/12-1970; f. 2348, k. 13, čj. 0686/70; f. III.S – svazky, arch. č. 10051.

nadporučík **Vilém Klír**, voják ČSLA z povolání, bývalý člen KSČ

Zařazení u jednotky: ČSLA, VÚ-7495/H, voják z povolání od roku 1959

Datum a místo zběhnutí: 29. září 1970, 10:45 hod., HM 13/12-13

Klír působil u radiotechnického praporu Zpravodajské správy Generálního štábu jako analytický důstojník. Uvedeného dne nastoupil na stanoviště Havran neda-leko Mariánských Lázní. Tam přesvědčil velitele rot, aby se vydali do prostoru státní hranice nasbírat houby. Když se dostali několik desítek metrů od území SRN, skočil do houští a dal se na útěk. Na čsl. území ještě stačil odhodit pistoli. Motivem jeho rozhodnutí byl nejspíše souběh profesních a rodinných problémů. Během normalizačních prověrek byl vyškrtnut z KSČ, nejspíše v souvislosti s emigrací jeho bratra a také ve spojitosti s jeho účastí na provozu radiostanice rušící komunikaci okupač-ních vojsk v srpnu 1968. To pro něj znamenalo blížící se odvelení a přinejlepším vyhlídku na přeřazení na mnohem méně lákavé působiště. Před svým velitelem, který mu jeho vyloučení oznámil jen dva dny před zběhnutím, se svěřil s úmyslem raději odejít do civilu. Současně zažíval vážnou manželskou krizi, kterou zjevně pokládal za neřešitelnou. V SRN se mu podařilo poměrně rychle získat práci a zázemí. Vojen-ským obvodovým soudem v Plzni byl odsouzen k šesti letům odnětí svobody a ztrá-tě vojenské hodnosti.²²

vojín **Vladimír Havlíček**, dělník

Zařazení u jednotky: 4. bps, 7. rps, Šafov, psovod

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 4. října 1970, 0:25 hod., HM VIII/2

Havlíček využil během střežení stanoviště za zátarasem odchodu druhého člena hlídky do piketu a za hustého deště překonal asi 150 metrů vzdálenou hranici do Rakouska. Nebyly zjištěny žádné poznatky, které by osvětlily motiv. Vystěhoval se do USA.²³

22 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 17514; f. 2347, k. 12, čj. 01298/70.

23 ABS, f. HS PS OSH, čj. 04098/70; čj. 001552/70-70.

vojín **Jiří Pešík**, krmivář

Zařazení u jednotky: 15. bps., 6. rps Horní Dvořiště, starší účetní

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 13. října 1970, po 5:00 hod., HM III/18

Pešík využil k útěku do Rakouska samostatného provádění výcviku služebního psa v prostoru za signální stěnou. Ve tmě se vzdálil z dohledu a jeho stopy byly zjištěny až po rozednění. Požádal o politický azyl, později se přestěhoval do SRN. Přesný motiv nebyl zjištěn. V nepřítomnosti byl odsouzen ke třem rokům odnětí svobody.²⁴

vojín **Jiří Kunc**, dělník

Zařazení u jednotky: 5. bps, 11. rps, psovod

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 18. října 1970, 12:00–12:30 hod., HM 11/3

Kunc využil ke zběhnutí do NSR zařazení hlídky na samostatném stanovišti na pozorovatelně. Přes hranici přešel ozbrojen. Jako pravděpodobný motiv byl označen jeho rozchod s děvčetem. Pobyt v utečeneckém táboře Zirndorf nesnášel dobře a VKR prostřednictvím jeho rodičů, bratra i bývalého děvčete dosáhla 14. května 1971 jeho návratu. Obratem nastoupil výkon trestu odnětí svobody v délce dva a půl roku.²⁵

vojín **Ján Spodník**, dělník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 14. rps Fišerovy Chalupy, nabíječ

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 23. října 1970, po 18:00 hod., v místě útvaru

K Spodníkovu zběhnutí došlo v době, kdy se jako člen poplachové hlídky vrátil k jednotce po prověřování pohybu traktoru v pohraničním pásmu. Prostor rotu opustil nezabezpečeným bočním východem v oplocení a signalizační stěnu směrem do Rakouska překonal bez podání signálu. Jeho nepřítomnost byla zjištěna a prověřována až po několika hodinách. Byl konstatován nedostatečný výkon strážní služby u útvaru.²⁶

24 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10377; f. HS PS OSH, čj. 02117/70-72; čj. 04243/70; f. 2348, k. 13, čj. 0686/70.

25 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 19897; f. V, vyšetřovací spis V-11116 MV; f. HS PS OSH, čj. 04336/70; čj. 001541/70-70.

26 ABS, f. HS PS OSH, čj. 00887/70-71; čj. 04425/70.

četař v další službě **Miloš Holacký**, voják z povolání

Zařazení u jednotky: 4. bps, 20. rps Mikulov, pomocník velitele roty – technik,
základní vojenská služba v letech 1967–1969, voják z povolání od 5. října 1970

Datum a místo zběhnutí: 24. listopadu 1970, 21:00 hod., HM IX/73

Holacký fingoval v prostoru celnice prověrku výkonu strážní služby, čímž úspěšně oklamal členy hlídek, prošel na vnější stranu zátarasu a přešel na území Rakouska. Pravděpodobným motivem byla manželská krize. Záhy poté, co byl umístěn do uprchlického tábora, začal svého činu litovat a v dopise manželce se zajímal o možnost návratu. Ve spolupráci s VKR jej navštívil jeho otec a po vyřízení formalit na vídeňské ambasádě se spolu vrátili na území ČSSR. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši šestnácti měsíců.²⁷

vojín **Pavel Hajduk**, traktorista

Zařazení u jednotky: 11. bps, 11. rps, psovod

Nástupní termín: 1. dubna 1969

Datum a místo zběhnutí: 5. prosince 1970, 20:00 hod., v úseku jednotky

Hajduk vykonával hlídkovou službu ve funkci velitele na vnější straně zátarasu. Když se dostavil vojín Haviar, který se měl účastnit výcviku služebního psa, propustil jej průchodem za signální stěnu a připojil se k němu. Na této legendě se spolu dopředu domluvili a vzápětí i se služebním psem překonali hranici směrem do Rakouska. Jejich útěk byl zpozorován, ale pro přílišnou blízkost hranice již proti nim nemohlo být účinně zasaženo. Během vyšetřování bylo zjištěno, že Hajdukova partnerka byla těhotná a Haviar měl od roku 1968 příbuzného v Austrálii. Do uprchlického tábora byl vyslán Haviarův tchán, kterému se podařilo zetě přemluvit k návratu, Hajduk kvůli obavám z postihu cestu odmítl. Haviar byl po návratu zatčen a byla na něj uvalena vazba, Hajduk byl v nepřítomnosti odsouzen ke třem rokům odnětí svobody.²⁸

vojín **Peter Haviar**, člen KSČ

Zařazení u jednotky: 11. bps, 11. rps, řidič

Nástupní termín: 1. dubna 1969

Datum a místo zběhnutí: 5. prosince 1970, 20:00 hod., v úseku jednotky

Viz Pavel Hajduk.

27 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10167; f. HS PS OSH, čj. 04637/70; čj. 0077/70-71.

28 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10447; f. HS PS OSH, 0821/01-1971; čj. 008/70-71.

vojín **Petr Kubík**, zedník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 13. rps Nové Hrady, řidič

Nástupní termín: 1. dubna 1969

Datum a místo zběhnutí: 14. března 1971, 21:00 hod., HM IV/48

Kubík nastoupil podnapilý na hlídku a v rozporu s předpisy využil spolu s dalšími zařazenými vojáky k přepravě na stanoviště automobil GAZ. Tam začal na oslavu toho, že to má „za pár“, střílet do vzduchu ze samopalu, vypálil celkem 63 nábojů. Střelbu nahlásila jimi vystřídaná hlídka po návratu na útvar, načež si jej velitel rotы nechal spojit a chtěl záležitost řešit, ale Kubík spojení přerušil. Poté odešel do piketu. Když jej tam po chvíli šel zkontrolovat voják z pozorovatelny, již jej tam nenalezl a po krátkém pátrání objevili jeho stopy vedoucí do Rakouska. Po přechodu hranice se Kubík dostavil na policejní strážnici. Druhého dne byl vyslechnut a odvezen do utečeneckého tábora v Traiskirchenu. Tam již projevil zájem o návrat a 16. března byl za asistence čsl. velvyslanectví dopraven zpět. Jako důvod uvedl podnapilost a strach z trestu. Odsouzen byl k patnácti měsícům odnětí svobody nepodmíněně.²⁹

svobodník **Vladimír Doležal**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 12. bps, 3. rps Slatina, velitel střeleckého družstva

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 6. května 1971, po 16:15 hod., HM 17/2

Doležal nepozorovaně opustil útvar mezi dvěma krátce na sebe navazujícími hlídkami. Po zjištění jeho nepřítomnosti byla zakryta státní hranice se SRN a zběhnutí bylo krátce nato potvrzeno příslušníkem Grenzpolizei. Voják v dopisech domů vyjadřoval nespokojenost s poměry na jednotce, zmiňoval pocit izolovanosti a špatný psychický stav. V nepřítomnosti byl odsouzen ke čtyřem rokům odnětí svobody.³⁰

29 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10175; f. HS PS OSH, čj. 00386/70-71; čj. 0275/71; DH č. 58 ze dne 17. 3. 1971.

30 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10483; f. HS PS OSH, čj. 002700/71; čj. 001070/70-73.

vojín **Václav Krčmář**, lesní dělník

Zařazení u jednotky: 7. bps, 3. rps Debrník, psovod

Nástupní termín: 1. října 1970

Datum a místo zběhnutí: 7. května 1971, 14:23 hod., HM 3/9

Krčmář si během odpočinku vyzvedl svého služebního psa Kazana, odešel s ním do prostoru signální stěny, kterou prolezl s podáním signálu, a po 200 metrech i se psem překonal státní hranici do SRN. Tam požádal o politický azyl, psa mu odebrali a obratem vrátili zpět. Motivem bylo patrně znechucení z vojenské služby, ke které se nepokrytě stavěl jako k nutnému zlu, nevyhýbala se mu častá kázeňská napomenutí ani tresty. Odsouzen byl v nepřítomnosti ke třem letům odnětí svobody.³¹

vojín **Miroslav Hajduk**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 7. bps, 4. rps Polom, kulometník

Nástupní termín: 1. října 1970

Datum a místo zběhnutí: 27. června 1971, 16:00–17:00 hod., HM 4/11

Hajduk při návratu z vycházky v Železné Rudě spolu s vojínem Vladimírem Uherským v silně podnapilém stavu podlezli drátěný zátaras a dostali na území SRN. Byli zadrženi pohraniční policií, načež byli po dohodě následujícího dne vráceni na území ČSSR a předání VKR. Motivem byl strach z postihu za opilství, z něhož vyplynulo jejich nepromyšlené a alkoholem ovlivněné rozhodnutí.³²

vojín **Vladimír Uherský**, dělník

Zařazení u jednotky: 7. bps, 4. rps Polom, nabíječ

Nástupní termín: 1. října 1969

Datum a místo zběhnutí: 27. června 1971, 16:00–17:00 hod., HM 4/11

Viz Miroslav Hajduk.

31 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10381; f. HS PS OSH, čj. 00731/70-71; čj. PS-0632/01-1971; DH č. 108 ze dne 7. 5. 1971.

32 ABS, f. HS PS OSH, čj. 0821/01-1971; čj. 008/70-71; DH č. 157 ze dne 28. 6. 1971.

svobodník **Luděk Cupian**, horník

Zařazení u jednotky: 4. bps, 18. rps, velitel družstva

Nástupní termín: 1. dubna 1970

Datum a místo zběhnutí: 26. července 1971, 17:30 hod., HM IX/44

Cupian využil k emigraci do Rakouska zařazení u pracovní skupiny provádějící sklizeň kukuřice na vnější straně zátarasu. Před samotným útekem členové hlídky přátelsky popíjeli lahvové pivo a zemědělci s jedním rakouským civilistou a příslušníkem Zollwache sklízeli pole. Cupian vypil asi šest nebo sedm piv. Oba členové hlídky v tu chvíli „vykonávali střežení“ částečně svlečení a odstojení. Cupian se poté vydal k hranici a bez zásahu svého spolubojovníka ji přešel. Na území státu zanechal výzbroj a část výstroje. Motivem byl odpor k vojenské službě, nespokojenost s poměry v ČSSR, snad i neúspěšná snaha o rozvázání pracovního poměru u Ost-ravsko-karvinských dolů. Byl odsouzen ke třem rokům odnětí svobody. Později se přestěhoval do SRN, kde získal zaměstnání, finančně podporoval matku. Po několika letech zvažoval svůj návrat v souvislosti s možným amnestováním jeho trestu, ale předpoklad tohoto plánu se nepotvrdil.³³

vojín **Oldřich Nýdrle**, dělník

Zařazení u jednotky: 5. bps, 5. rps Selbská, střelec

Nástupní termín: 1. dubna 1971

Datum a místo zběhnutí: 14. srpna 1971, 21:00–21:20 hod., HM 4

Nýdrle během samostatného střežení úseku, na němž byla opravována bouřkou způsobená porucha na signalizačním zařízení, nepozorovaně opustil stanoviště a po překonání zátarasu po 300 metrech překročil ozbrojen hranici do SRN. Motivem bylo roztrpčení z poměrů u jednotky. Byl odsouzen ke čtyřem rokům odnětí svobody. V Německu měl existenční potíže a problémy s alkoholem. VKR se snažila o jeho vyvedení a v roce 1975 vyslala do SRN jeho matku, aby se jej pokusila přemluvit k návratu. Dne 16. května 1978 se v místech svého původního vojenského působení vrátil do ČSSR a byl zadržen.³⁴

33 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10459; f. HS PS OSH, čj. PS-01481/11; čj. 001169/70-71; DH č. 185 ze dne 27. 7. 1971.

34 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10383; f. 2342, inv. j. 360; f. HS PS OSH, čj. 001246/70-71; DH č. 204 ze dne 15. 8. 1971; DH č. 136 ze dne 17. 5. 1978.

vojín **Jozef Ilko**, dělník

Zařazení u jednotky: 12. bps, 4. rps Broumov, psodv

Nástupní termín: 1. října 1970

Datum a místo zběhnutí: 7. října 1971, 14:05 hod., HM 20/9

Ilko zběhl do SRN během aktivizace služebního psa, při které představoval narušitele. Vyslaná cvičící hlídka jej v blízkosti signální stěny nenalezla, pouze psa a odhozený ochranný rukáv. Po překročení hranice potkal místního zemědělce, který jej na traktor odvezl na služebnu pohraniční policie. Byl umístěn do uprchlického tábora Zirndorf. Jako voják byl hodnocen nadprůměrně, projevil zájem zůstat v činné službě jako kynolog. Byly u něj zjištěny problémy s alkoholem, pod jeho vlivem byl i během zběhnutí. Jeho matka jej v korespondenci přesvědčovala k návratu i s odkazem na zohlednění polehčujících okolností, neboť v tomto smyslu ji instruovala VKR. Ilko si v Německu sice našel zaměstnání, ale nemohl si na nové prostředí a ztrátu zázemí zvyknout a svého činu litoval. Dne 30. dubna 1972 se v prostoru svého zběhnutí vrátil do ČSSR. Důvod zběhnutí nedovedl blíže vysvětlit, nejspíše šlo o momentální rozhodnutí. Při výslechu se přiznal k tomu, že z tábora byl převezen do zvláštní ubytovny a řadu dní byl intenzivně vytěžován zpravodajskými důstojníky SRN a USA. Během nich prozradil podrobné informace o svém vojenském působení, což bylo v souhrnu dodatečně označeno za předmět státního tajemství, přestože on sám nebyl osobou povolouvanou se seznamovat s informacemi tvořícími státní tajemství. Trestní právo bylo v tomto ohledu v neprospěch obviněných velmi pružné. Odsouzen byl pro zběhnutí a vyzvědačství k deseti letům odnětí svobody s umístěním v nejtěžší, III. nápravně výchovné skupině, což bylo ve sledovaném období zcela mimořádné. Podmíněně propuštěn byl v březnu 1980 a v říjnu téhož roku nastoupil k dosloužení základní vojenské služby v délce jedenácti měsíců. Během této doby byl nadále sledován VKR, v jejichž záznamech je zachycen jeho výrok z rozhovoru s jiným vojákem, že za vysokým trestem stál „nějaký generál, který ho nechal odsoudit pro výstrahu ostatním“.³⁵

35 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 15208; f. V, vyšetřovací spis V-15271 MV; f. HS PS OSH, čj. 03966-28/1971; čj. 001546/70-71; DH č. 255 ze dne 8. 10. 1971.

vojín **Ondrej Farbiak**, instalatér

Zařazení u jednotky: 4. bps, 10. rps Podmolí

Nástupní termín: 1. října 1970

Datum a místo zběhnutí: 10. listopadu 1971, 10:15–11:00 hod., HM 8/24-25

Farbiak během zařazení v jednočlenné hlídce na pozorovatelně v blízkosti jednotky využil příležitosti, otevřel si podchod v signální stěně a po překonání řeky Dyje přešel na území Rakouska. Na čs. území zanechal část výstroje, výzbroj odnesl s sebou. V uprchlickém táboře Traiskirchen nebyl spokojen. Dne 4. ledna 1972 se po vyřízení cestovních dokladů na čsl. velvyslanectví vrátil do ČSSR.³⁶

vojín **Oldřich Křenek**, dělník

Zařazení u jednotky: 5. bps, 7. rps Polná, pancéřovník

Nástupní termín: 1. dubna 1971

Datum a místo zběhnutí: 14. listopadu 1971, 14:15 hod., HM IX/15

Křenek zběhl při samostatném hlídkování na pozorovatelně. Využil provádění zkušební signalizace narušení zátarasu, prošel brankou a po lesní cestě se ozbrojen vydal k hranici se SRN, vzdálené asi 750 m. Jeho nepřítomnost byla zjištěna po 50 minutách. Důvodem útěku byla šikana a poměry u útvaru. V předcházejících měsících byl ze strany VKR zavázán jako kandidát na informátora. VKR využila jeho otce k přesvědčení k návratu, k čemuž přispěly i jeho existenční obtíže v emigraci. Ve Frankfurtu nad Mohanem navštívil čsl. zastupitelský úřad, kde si nechal vystavit cestovní doklady, a 30. prosince 1971 se vrátil nočním rychlíkem do Chebu. V SRN prošel obdobným procesem intenzivního zpravodajského vytěžování jako Jozef Ilko, takže byl v tomto směru rovněž vyšetřován. Jím přiznaný okruh poskytnutých informací tvořil podle posudku služební tajemství. Kromě zběhnutí byl tedy navíc odsouzen i za spáchání trestného činu ohrožení služebního tajemství ke dvěma rokům a čtyřem měsíců odnětí svobody.³⁷

36 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10325; f. V, vyšetřovací spis V-17768 MV; f. HS PS OSH čj. 04300/71; čj. 001842/70-71; DH č. 287 ze dne 11. 11. 1971.

37 ABS, f. 2342, inv. j. 334; f. III.S – svazky, arch. č. 10298; f. V, vyšetřovací spis V-15611 MV; f. HS PS OSH, čj. 01433/71; čj. 001767/70-71; DH č. 291 ze dne 15. 11. 1971; VÚA, f. VOP Plzeň, sp. zn. OPv 240/73.

vojín **Zdeněk Soušek**, kuchař

Zařazení u jednotky: 11. bps, 12. rps Jarovce, kuchař

Nástupní termín: 1. října 1971

Datum a místo zběhnutí: 22. února 1972, 21:30–22:00 hod., HM XII/15

Soušek byl pověřen střežením objektu a propouštěním přes drátěný zátaras. Krátce po průjezdu služebního GAZu využil situace a otevřeným průchodem se vyzbrojen vydal k hranici s Rakouskem, kterou nepozorován přešel. Na emigraci se několik dnů připravoval, motivem u něj byl odpor k vojenské službě. Byl odsouzen ke čtyřem rokům odnětí svobody. V Rakousku si nedovedl obstarat zaměstnání a spolu s dalším emigrantem se přižívovali drobnými krádežemi. Nakonec požádal o umožnění návratu a 25. srpna téhož roku se vrátil nazpět. Byl zadržen a dodán k výkonu trestu.³⁸

Jaroslav Mach, celník

Zařazení u jednotky: OPK (oddělení pasové kontroly) Strážný, celní asistent

Datum a místo zběhnutí: 21. května 1972, 7:30–7:45 hod., HM 22/10

Mach nad ránem v opilosti způsobil havárii služebního vozidla, při které došlo k lehkému zranění spolucestujícího a nákladné škodě na vozu. Když se měl po nahlášení události k vozidlu vrátit, aby podal vysvětlení, využil blízkosti státní hranice a nepozorován ji překročil do SRN. Téhož dne odpoledne se po dohodě vrátil zpět. Důvodem byl strach z následků dopravní nehody.³⁹

vojín **Jindřich Šedivý**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 7. bps, 9. rps Knížecí Pláně

Nástupní termín: 1. října 1971

Datum a místo zběhnutí: 4. června 1972, bližší údaje nezjištěny

Šedivý se dne 4. června 1972 vracel z dovolenky zpět na útvar a byl spatřen v hostinci obce Borová Lada v úseku jednotky. Po zjištění jeho nepřítomnosti byl prověřen prostor státní hranice v rozsahu 8.–10. roty, ale žádné stopy nebyly nalezeny. Až dne 7. června bylo zpravodajsky zjištěno, že se nachází na území SRN a je prověřován orgány Grenzpolizei, kterým se přihlásil po tří denním skrývání. Rodina se na pokusu o jeho vyvedení podílet nechtěla, dokonce příslušníkům VKR

38 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10439; f. HS PS OSH, čj. 00612/70-72; DH č. 49 ze dne 24. 2. 1972; DH č. 225 ze dne 27. 8. 1972.

39 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 135 ze dne 22. 5. 1972.

předložila „synovy“ podvržené dopisy za účelem dosažení výjezdu do SRN. Později se podařilo agenturní cestou zjistit, že důvodem zběhnutí byla roztrpčenost nad poměry v ČSSR a neuspokojivé životní vyhlídky. Byl odsouzen ke třem letům odnětí svobody.⁴⁰

svobodník **Josef Hlůže**, jeřábník

Zařazení u jednotky: 4. bps, 15. rps Jaroslavice

Nástupní termín: 1. září 1971

Datum a místo zběhnutí: 28. července 1972, 15:45–17:30 hod., HM 8/63

Hlůže využil ke zběhnutí situace, kdy se po vzdálení dalšího člena hlídky ocitl na pozorovatelně sám. Prošel průchodem v zátarasu, opět ho po sobě uzamkl a po překonání terénu před překročením hranice do Rakouska odložil výzbroj a část výstroje. Po několika letech strávených v Rakousku se mu po dlouhém úsilí podařilo vystěhovat do USA. Odsouzen byl ke třem a půl roku odnětí svobody. Konkrétní motiv zjištěn nebyl, dá se obecně usuzovat na nespokojenost s poměry v ČSSR.⁴¹

vojín **Pavol Čopík**, skladník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 4. rps Mnichovice, střelec

Nástupní termín: 1. dubna 1972

Datum a místo zběhnutí: 17. ledna 1973, 0:00–6:50 hod., HM 2/59

Čopík byl velitelem až do této události hodnocen jako velmi dobrý voják. Hranici do Rakouska překročil při samostatném návratu z večerní vycházky ve Vyšším Brodě. Signalizační stěnu nepozorovaně překonal přeskočením z ochozu pozorovatelný. Motivem byl alkoholem ovlivněný strach z trestu za kázeňský přestupek kvůli pozdnímu návratu z vycházky, ze které s sebou navíc nesl kamarádům na rotu pivo. Návrat následně kvůli hrozícímu trestnímu postihu vyloučil. V Rakousku se nějakou dobu živil pomocnými pracemi a vyřizoval si vystěhování do USA. To se mu asi po půl roce podařilo a usadil se v Hollywoodu. V dopisech domů si pochvaloval kalifornský život a vyjadřoval naději, že se to v Československu snad do pěti let „otočí“. Byl odsouzen ke třem letům odnětí svobody.⁴²

40 ABS, f. V, vyšetřovací spis V-12970 MV; f. III.S – svazky, arch. č. 10508; f. HS PS OSH, DH č. 151 ze dne 8. 6. 1972; VÚA, f. VOP Plzeň, sp. zn. OPv 301/72.

41 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10458; f. HS PS OSH, čj. 001492/70-72; DH č. 196 ze dne 29. 7. 1972.

42 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10507; f. V, vyšetřovací spis V-17820 MV; f. HS PS OSH, DH č. 15 ze dne 18. 1. 1973.

desátník **Miroslav Nikodým**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 7. bps, 15. rps Nová Pec, velitel družstva psodvů, voják
2. ročníku

Datum a místo zběhnutí: 17. června 1973, bližší údaje nezjištěny

Nikodým při návratu z dovolené překonal v úseku své jednotky státní hranici do Rakouska. Jeho zběhnutí nebylo bezprostředně zaznamenáno. Zjištěna byla nejprve jeho nepřítomnost na útvaru, až o něco později byla získána zpravodajská informace o jeho zařazení do uprchlického tábora Zirndorf v SRN dne 25. června. Tentýž zdroj uváděl, že na emigraci se déle připravoval, důvodem byla nespokojenost s vojenskou službou a touha „zavařit to komunistům“. V dopisech rodičům uváděl touhu poznat svět, pochvaloval si podmínky a životní úroveň v Německu. Po roce pobytu se nechal zaměstnat na obchodní námořní lodi. VKR se snažila zapojit jeho matku za účelem jeho ovlivnění, aby se ze zahraničí vrátil. Ta nejprve přislíbila být v této věci nápomocna, ale v korespondenci následně syna od tohoto kroku odrazovala. Nikodým byl odsouzen ke třem letům odnětí svobody.⁴³

vojín **Josef Štafurík**, elektromontér

Zařazení u jednotky: 11. bps, 11. rps Kopčany, ženista

Nástupní termín: 1. dubna 1973

Datum a místo zběhnutí: 5. října 1973, 15:30–15:45 hod., HM XII/13

Štafurík během provádění nácvičku se služebním psem v místě průběhu hranice využil nepřítomnosti dalších vojáků, psa přivázal k tyči státní nivelizace, odložil výzbroj a po několika krocích přešel do Rakouska. Uvázaného psa po několika minutách objevila další skupina cvičících vojáků a ten se po uvolnění a pokynu „hledaj pána“ vydal směrem k hranici. Štafurík emigraci podle výsledků šetření patrně delší dobu plánoval, motivem byla šikana a nesnesitelnost vojenské služby. VKR za ním vyslala matku a strýce, aby jej přemluvili k návratu, ale tato snaha nebyla úspěšná. Byl v nepřítomnosti odsouzen ke čtyřem rokům odnětí svobody. Vystěhoval se do Austrálie.⁴⁴

43 ABS, f. III.S – svazky, arch. č. 10673.

44 ABS, f. V, vyšetřovací spis V-17172 MV; f. HS PS OSH, čj. 001995/70-73; DH č. 257 ze dne 6. 10. 1973.

vojín **Emil Tišťan**, brusič

Zařazení u jednotky: 15. bps, 21. rps Smrčná, střelec

Nástupní termín: 1. října 1973

Datum a místo zběhnutí: 4. března 1974, 23:00–24:00 hod., HM 6/35

Tišťan si v čase, kdy byl zařazen do strážní služby, připravil požární žebřík a pomocí něj překonal nedaleko probíhající signální stěnu, aniž spustil poplach. Asi 150 metrů vzdálenou hranici do Rakouska překonal ozbrojen. Jeho nepřítomnost na stanovišti byla zjištěna asi s hodinovým zpožděním. V příhraniční obci byl ráno spatřen, jak si se samopalem na rameni prohlíží výlohy obchodů, načež byl na upozornění místních obyvatel zadržen četníky. Byl umístěn do uprchlického tábora Traiskirchen. Motiv se bezpečně objasnit nepodařilo, ale byly zaznamenány jeho názory o vyšší životní úrovni v západní Evropě. Vliv mohl mít rozpad partnerského vztahu, ke kterému došlo čtyři měsíce před jeho emigrací. Snaha VKR o zapojení rodiny do jeho ovlivňování za účelem návratu nebyla úspěšná. Po půlroce se vystěhoval do USA. Odsouzen byl ke čtyřem rokům odnětí svobody.⁴⁵

Jan Grešš, svobodník

Zařazení u jednotky: 11. bps, 7. rps Devínske jazero, velitel družstva

Nástupní termín: 1. října 1973

Datum a místo zběhnutí: 28. června 1974, 17:30–17:45 hod., Marchegský most

Grešš se během střežení úseku roty ve dvojčlenné pozorovací hlídce u Marchegského mostu uvolnil ze strážního stanoviště kvůli tělesné potřebě. Krytý železničním náspem se nepozorovaně dostal k mostu a odešel po něm do Rakouska. Za zběhnutí do ciziny byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři roky.⁴⁶

45 ABS, f. V, vyšetřovací spis V-18955; f. III.S – svazky, arch. č. 10591; f. HS PS OSH, DH č. 62 ze dne 5. 3. 1974.

46 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 176 z 29. 6. 1974, b. 10; f. V, vyšetřovací spis V-17994 MV.

svobodník v záloze **Jiří Hořák**, důlní technik

Zařazení u jednotky: 15. bps, 6. rps Horní Dvořiště, t. č. na cvičení, základní vojenská služba v letech 1970–1972

Datum a místo zběhnutí: 20. dubna 1975, 22:00–23:00 hod., HM III/17

Hořák byl členem pohraniční hlídky skupina překrytí. Během poplachu využil umístění strážního stanoviště mezi státní hranicí a ženijním zátarasem a potajmu přešel do Rakouska. Za zběhnutí do ciziny byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu tří let.⁴⁷

vojín **František Vláčil**, dělník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 18. rps Kota 510, pancéřovník

Nástupní termín 1. dubna 1975

Datum a místo zběhnutí: 3. července 1975, 13:45 hod., HM VI/13

Vláčil byl příslušníkem dvojčlenné technické hlídky, která samostatně pracovala na stavbě ženijního zátarasu; zbavovali terén drnů a porostu pod nově budovanou rotní signální stěnou. Oběd jim kolem 12:00 hod. přivezla služebním vozem poplachová hlídka na nedaleké stanoviště Celní cesta. Zde se setkali s další technickou hlídkou plnící podobný úkol v jiném úseku roty. Po obědě, asi v 13:15 hod., odcházely obě hlídky pokračovat v práci, přičemž asi 200 metrů od stanoviště Celní cesta se zdržely sběrem borůvek pro ostatní příslušníky roty. Vláčil se společného trhání odmítl účastnit s tím, že si vezme trochu pro sebe. Zabráni do práce si nevšimli, že se vytratil. Mezi 13:30 a 13:45 hod. zjistili jeho nepřítomnost, začali ho hledat a o jeho zmizení informovali poplachovou hlídku na Celní cestě. Protože se pohraničníci údajně domnívali, že zabloudil, neoznámili mimořádnou událost dozorcímu a snažili se ho přivolat. Zmizení vojáka zjistil velitel roty až v 15:30 hod. při kontrole služby. Veškerá další opatření roty k zadržení zběha byla bezvýsledná, s sebou odnesl samopal, bodák a čtyřicet nábojů. Služební pes vypracoval jeho stopu vedoucí vysokou trávou do Rakouska. Po útěku Vláčil krátce pobýval v uprchlickém táboře Traiskirchen, dne 13. května 1976 se vycestoval do USA. Akce VKR, která směřovala k jeho vylákání z emigrace, byla neúspěšná. Za zběhnutí do ciziny byl v nepřítomnosti odsouzen Obvodním vojenským soudem v Českých Budějovicích k třem a půl roku odnětí svobody.⁴⁸

47 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 111 z 22. 4. 1975, b. 5; f. V, vyšetřovací spis V-18628 MV.

48 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 184 z 4. 7. 1975, b. 6; f. III.S – svazky, arch. č. 11364.

vojín **Roman Glovaň**, provozní chemik

Zařazení u jednotky: 5. bps, 4. rps Krásná, kulometník

Nástupní termín: 30. září 1974

Datum a místo zběhnutí: 16. července 1975, 11:07 hod., HM 14/3

Glovaň zběhl ze služby velitele pozorovací hlídky. Využil situaci, kdy v době oběda osaměl na strážním stanovišti. Sestoupil z pozorovací věže, prošel průchody v signální stěně a utekl do Německa. Otevření zátarasu upozornilo signálem dozorcího na rotě, který se následně pokoušel s Glovaňem na stanovišti telefonicky spojit. Po nezdařilých pokusech vyslal k prověření poplachovou hlídku, na místo se odebral i velitel roty. Na opuštěném stanovišti prošli otevřenými průchody a na stopu nasadili psa. Ten je zavedl až na státní hranici. Glovaň zběhl ozbrojen samopalem a čtyřiceti náboji a bodákem. Po zběhnutí se v Německu schoval ve stodole pohraniční usedlosti. V domě odcizil drobnosti a civilní oděv a zanechal uniformu a výzbroj. Autostopem se snažil dostat dále do vnitrozemí, domníval se, že čím bude dál od hranic, tím je riziko jeho nuceného vrácení německými úřady menší. Druhý den u Hoffu zastavil vůz, kterého se vzápětí násilně zmocnil. S ním po půlhodině havaroval a zadržela ho německá policie. Za loupežné přepadení byl odsouzen ke dvěma rokům odnětí svobody. Ve vězení v Hoffu jej příslušníci německých bezpečnostních složek zpravodajsky vyslyšali ke službě u PS. Zde rovněž požádal o politický azyl. V únoru 1976 byl přemístěn do vězení Bayreuthu, kde si odpykával trest společně s únosci československého letadla, kteří při činu zavraždili kapitána letounu Mičicu. Poté co se pokusil o sebevraždu podřezáním žil na zápěstí, jej v říjnu 1976 přeložili na psychiatrické oddělení vězeňské nemocnice ve Straubingu. Tamní vězení bylo tehdy dočasným domovem dalšího československého vzdušného piráta Bečváře. V březnu 1977 se obrátila správa straubinské věznice na československý zastupitelský úřad v Kolíně nad Rýnem s žádostí o převzetí Glovaňe, který si zažádal o repatriaci. Tehdy jej československé úřady odmítly přijmout. Po odpykání trestu v červenci 1977 se ještě měsíc a půl léčil na psychiatrii, poté byl v péči sociální služby. Souběžně s jeho pobytem v zahraničí příslušníci VKR přiměli ke spolupráci jeho rodinné příslušníky, aby se jej v dopisech snažili přimět k návratu. Dne 9. listopadu 1977 se vrátil ze zahraničí. Hranici opět překročil ilegálně v úseku svého někdejšího služebního zařazení pohraniční roty Krásná u HM 15/16 a po cestě na Nové Domy došel až k signální stěně. Zde se nechal zadržet pohraniční hlídkou a následně byl předán orgánům VKR. Glovaň byl dne 22. října 1975 v nepřítomnosti odsouzen Vojenským obvodovým soudem v Plzni k trestu odnětí svobody na čtyři roky ve II. nápravně výchovné skupině.⁴⁹

49 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 197 z 17. 7. 1975, b. 5, inv. j. 360, rok 1952–1980, k. 142, DH č. 312 z 10. 11. 1977, b. 7; f. III.S – svazky, arch. č. 12407.

svobodník **Vojtěch Madarász**, truhlář

Zařazení u jednotky: 5. bps, 11. rps Svatý Kříž, ženista

Nástupní termín: 1. října 1973

Datum a místo zběhnutí: 29. července 1975, 11:30–12:00 hod., HM 16/2

Madarász byl velitelem dvojčlenné pozorovací hlídky na stanovišti Vyhlička. Jeho kolega voják Josef Jebavý měl od 11:00 hod. do 12:00 hod. stanovený odpočinek, ulehl proto za piket a usnul. Toho Madarász využil, sestoupil z pozorovatelny a drátem propojil průchod v signální stěně, takže při otevření nedošlo k podání signálu na rotě. Nikým nepozorován odešel do Německa. Jeho nepřítomnost zjistila hlídka, která na stanoviště přivezla v 12:30 hod. oběd. Na pozorovatelně po něm zůstala výzbroj, výstroj a dopis, ve kterém se omlouval veliteli, kolegům z roty a rodičům. V pozdější korespondenci uvedl politické a ekonomické důvody své emigrace (konkrétně zmiňuje události v letech 1968 a 1969), avšak hlavní příčinou byl zjevně sňatek bývalé milenky. Zřejmě doufal, že se po vojně dají opět dohromady. O její svatbě se dozvěděl náhodou během dovolené krátce před zběhnutím. Příslušníci VKR přiměli jeho bývalou přítelkyni, aby ho korespondenčně kontaktovala, se záměrem vylákat jej zpět do Československa. Madarász jejich zákulisní působení správně odhadl a s domovem přerušil veškeré korespondenční kontakty. K jakému trestu byl za zběhnutí v nepřítomnosti odsouzen, se nepodařilo zjistit.⁵⁰

voják **Jiří Barteček**, instalatér

Zařazení u jednotky: 11. bps, 5. rps Záhorská Ves, psodov

Nástupní termín: 1. října 1974

Datum a místo zběhnutí: 13. září 1975, 22:50 hod., v úseku jednotky

Viz podrobný popis případu.

50 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 210 z 30. 7. 1975, b. 12; f. III.S – svazky, arch. č. 11472; f. V, vyšetřovací spis V-18595 MV.

vojín v záloze **Jan Köhler**, tesař

Zařazení u jednotky: 9. bps, 14. rps Maxov, kuchař, t. č. na cvičení, základní vojenská služba u ČSLA v letech 1969–1971

Datum a místo zběhnutí: 27. září 1975, 21:02–21:19 hod., HM 26/1

Ačkoliv Köhler absolvoval základní vojenskou službu u jednotek ČSLA a měl příbuzné v západním Německu, dostal povolávací rozkaz na vojenské cvičení k pohraniční rotě prvního sledu. Na hlídce za signální stěnou obcházel kolem stanoviště a stěžoval si veliteli, že nemůže sedět kvůli bolesti ledvin. Po chvíli zašel za blízký keř, odkud se rozeběhl do lesa. Velitel hlídky ho vyzval k zastavení a natáhl samopal. Zběh se mezitím ztratil ve tmě v hustém lese. Osamělý kolega nahlásil mimořádnou událost a na rozkaz dozorcího se pokoušel přehradit postup zběha k hranici. Veškerá opatření vedoucí k dopadení Köhlera byla zbytečná. Do Německa utekl ozbrojený samopalem a dvaceti náboji, zahozený opasek s částí výstroje a výzbroje byl nalezen při pronásledování. Během šetření příslušníci VKR zjistili, že emigraci plánoval již dlouho. Protože žil s rodinou v Bělé nad Radbuzou v blízkosti hranic a pracoval jako kočí v lese, měl propustku do hraničního pásma. Podle původního plánu chtěl emigrovat sám během lesních prací a rodinu pak ze zahraničí scelit prostřednictvím Červeného kříže. Vojenské cvičení jen urychlilo splnění jeho plánů. VKR se snažila přimět jeho manželku, aby ho v dopisech přemluvila k návratu zejména apelem na jeho citovou vazbu k dětem. Ta si však krátce po Köhlerově emigraci nastěhovala do bytu nového druhu a s příslušníky VKR přestala komunikovat. Köhler se dne 14. června 1976 vystěhoval do Kanady. V nepřítomnosti byl za zběhnutí do ciziny odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří a půl roku.⁵¹

vojín **Ernest Kašák**, zámečnick

Zařazení u jednotky: 15. bps, 18. rps Kota 510, psovod

Nástupní termín: 1. října 1975

Datum a místo zběhnutí: 21. srpna 1976, 21:10 hod., HM VI/6

Viz podrobný popis případu.

51 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 271 z 29. 9. 1975, b. 2; f. III.S – svazky, arch. č. 11439; f. V, vyšetřovací spis V-23844 MV.

vojín **Milan Chovančík**, zámečník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 18. rps Kota 510, střelec

Nástupní termín: 1. dubna 1976

Datum a místo zběhnutí: 21. srpna 1976, 21:10 hod., HM VI/6

Viz podrobný popis případu.

vojín **Rudolf Beznák**, soustružník

Zařazení u jednotky: 5. bps, 18. rps Branka, nabíječ kulometu

Nástupní termín: 1. října 1976

Datum a místo zběhnutí: 28. dubna 1977, 16:00–17:00 hod., HM 29, lesní cestou do Griesbachu

Beznák se vytratil z roty sklepní chodbou a bočním vchodem k překážkové dráze a nepozorovaně odešel lesní cestou do Německa. Dozorčí zjistil jeho nepřítomnost, když mu chtěl oznámit přípravu do služby. Veškerá opatření vedoucí k jeho dopadení byla zbytečná. V nepřítomnosti byl Beznák dne 27. července 1977 odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu čtyř let. VKR proti němu zavedla akci Maturant s cílem vylákat jej zpět do Československa. V jejím rámci zařídili povolení k vycestování do západního Německa Beznákovým rodičům, kteří tam dne 22. října 1977 svého syna podle instrukcí příslušníků VKR přemluvili k návratu. Beznák se vrátil přes OPK Rozvadov dne 4. února 1978. Jako důvod zběhnutí uvedl šikanování a ponižování ze strany vojáků druhého ročníku. Po svém návratu přiznal vyšetřovateli StB ve VKR, že v Německu při zpravodajských pohovorech vyzradil německým a americkým důstojníkům informace týkající se své vojenské služby u PS. Za to opakovaně obdržel menší peněžní částky a příslib přednostního vyřízení vystěhovalecké žádosti do USA. Přestože zahraničním zpravodajcům prozradil skutečnosti, které nebyly státním, ale pouze služebním tajemstvím, byl potrestán za vyzvědačství k souhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání sedmi a půl roku. Oproti „běžným“ zběhům měl trest ztřešen o zařazení do vězení II. nápravně výchovné skupiny.⁵²

52 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 118 z 30. 4. 1977, b. 9; inv. j. 360, rok 1952-1980, k. 142; f. III.S – svazky, arch. č. 12330; f. V, vyšetřovací spis V-33753 MV.

vojín **Pavel Zvoník**, zedník

Zařazení u jednotky: 4. bps, 13. rps Hatě, pancéřovník

Nástupní termín: 1. října 1976

Datum a místo zběhnutí: 26. května 1977, 1:00–2:00 hod., HM 8/46

Zvoník se po ukončení služby strážného u roty ve 23:00 hod. zdržoval v místnosti skupiny překrytí, jejímž byl členem. Naposledy jej kolegové spatřili ve 23:30 hod., v 1:50 hod. mu dozorčí roty chtěl vyhlásit přípravu do další služby. Protože jej nenašli ani v uvedené místnosti, ani jinde na rotě, pátrali po něm v okolí roty pomocí služebního psa. Ten je po stopě zavedl až ke státní hranici. Podezření ze zběhnutí potvrdil večer příslušník Zollwache (Celní stráž). VKR se pokoušela vylákat zběha zpět pomocí rodičů a bratra, ti ale s příslušníky nespolupracovali. Zvoník se dne 22. listopadu 1977 vystěhoval do Kanady. V nepřítomnosti byl vojenským soudem odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři roky.⁵³

vojín **Gabriel Pinter**, dělník

Zařazení u jednotky: 5. bps, 12. rps Slapany, pancéřovník

Nástupní termín: 1. dubna 1977

Datum a místo zběhnutí: 28. června 1977, 21:55 hod., HM 21/7

Pinter zběhl z rozdělené čtyřčlenné pohraniční hlídky, v inkriminované době byl na stanovišti sám. Signální stěna upozornila na zkraty v úseku a alarmovala rotu, ale veškerá opatření k jeho dopadení byla bez výsledku. Do Německa odešel ozbrojený samopalem a třiceti náboji. Za nějaký čas po zběhnutí dostal povolení vycestovat do Kanady, odkud se zanedlouho vrátil zpět a usadil se v západním Německu. VKR proti němu zavedla zpravodajská opatření s cílem přimět jej k návratu do ČSSR. Jeho rodinní příslušníci však odmítli s VKR spolupracovat a ani Pinter nejevil o návrat zájem. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu odnětí svobody na pět let.⁵⁴

53 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 145 z 27. 5. 1977, b. 6; f. III.S – svazky, arch. č. 12413.

54 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 179 z 30. 6. 1977, b. 1; f. III.S – svazky, arch. č. 14046.

vojín Antonín Bělohoubek

Zařazení u jednotky: 4. bps, 25. rps Poštorná, řidič

Nástupní termín: 1. dubna 1977

Datum a místo zběhnutí: 28. srpna 1977, kolem 12:00 hod., u HM XI, stanoviště Dyje

Bělohoubek trpěl společně s ostatními vojáky mladšího nástupního termínu po nástupu vojenské služby u výcvikového praporu a i později na pohraniční rotě projevy mazácké vojny. Na tento nešvar si marně stěžoval svému otci, důstojníkovi velitelství 4. znojemské brigády PS. Šikana byla bezprostřední příčinou jeho úvah o zběhnutí do Rakouska. Několik piv vypitých v Břeclavi s kamarádem ve zbrani při návratu z ambulantního ošetření jeho rozhodování katalyzovalo. Využil znalostí střeženého úseku a v neobsazeném prostoru beze zbraně, jen v tričku a trenýrkách přeplaval Dyji do Rakouska. Přihlásil se u rakouského sedláka, který mu dal nejnutenější oblečení a předal ho rakouské policii. Následně pobýval v utečeneckém táboře v Treiskirchenu, dostal politický azyl a čekal na vystěhování do Ameriky. VKR se kontrolou korespondence dozvěděla, že jeho rozhodnutí zůstat v emigraci není pevné, využila proto jeho matku a bývalou milenkou, aby pomohly s jeho „vyvedením“ zpět do ČSSR. V tomto duchu s ním obě ženy pak vedly korespondenci. V rámci akce vycestovala jeho matka ve dne 13. prosince 1977 do Vídně, aby syna podle instrukcí příslušníků VKR přemluvila k návratu. Společně se z Rakouska vrátili dne 16. prosince 1977. Bělohoubek byl okamžitě zatčen a následně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na tři roky. Po svém propuštění z vězení byl dne 30. března 1980 znovu odveden na vojnu, aby dosloužil povinnou dvouletou základní vojenskou službu v Týně nad Vltavou. Paradoxem je, že během dosluhování se stal agentem VKR. Jeho úkolem bylo podílet se na odhalování příprav zběhnutí do kapitalistické ciziny a na pronikání ideové diverze. VKR si jeho spolupráci vcelku pochvalovala a s blížícím se koncem jeho vojenské služby jej doporučila svým kolegům z StB. Přestože Bělohoubek se svým převedením mezi kontrarozvědkami souhlasil, StB jej však už neoslovila.⁵⁵

55 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 251 z 10. 9. 1977, b. 9; f. V, vyšetřovací spis V-24205 MV; f. III.S – svazky, arch. č. 35561.

vojín **Milan Poliach**, kandidát KSČ

Zařazení u jednotky: 4. bps, 13. rps Hatě, pancéřovník

Nástupní termín: 1. dubna 1977

Datum a místo zběhnutí: 30. listopadu 1977, 16:30–18:30 hod., HM VIII/47

Poliach zběhl do Rakouska z pohraniční hlídky během plnění samostatného úkolu aktivace nástražných osvětčovadel. Na československém území zanechal zbraň s náboji. Jeho otec se aktivně zapojil do akce VKR, jejíž cílem bylo přimět syna ukončit emigraci. V rámci opatření příslušníci VKR umožnili otci vycestovat do Rakouska, aby syna v utečeneckém táboře přemluvil k návratu. Dne 11. ledna 1978 se společně vrátili přes OPK Hatě. Za dezerci do zahraničí byl Poliach odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tři a půl roku.⁵⁶

vojín **Ján Ligač**, horník

Zařazení u jednotky: 5. bps, střelecká četa OPK Pomezí, psodov

Nástupní termín: 1. dubna 1976

Datum a místo zběhnutí: 1. prosince 1977, 23:20 hod., hraniční přechod Pomezí

Ligač zběhl během výkonu služby velitele hlídky dopravní kontroly. Při kontrole nákladního vlaku nařídil druhému členu hlídky, aby střežil vlakovou soupravu samostatně z ohybu tratě. Rozhodnutí zdůvodnil sníženou viditelností. Když se vlak dal do pohybu, Ligač na něj naskočil a odjel do Německa. S sebou odnesl radiostanici a pistoli se čtrnácti náboji. Na rotě zanechal kolegům dopis, ve kterém shrnul důvody své dezerce: *Byl velitelem urážen, ponižován a buzerován [...], šla mu na nervy politika, nábor do strany a účast v Leninském kroužku a nesvobodné rozhodování. Z tohoto důvodu nenávidí vedení brigády a OPK, kteří mu posrali život, který si bude snažit zlepšit odchodem do NSR. Ve snaze vylákat Ligače zpět do Československa přijali příslušníci VKR řadu opatření. Mimo jiné přiměli jeho bývalou milenkou, aby se ho prostřednictvím dopisů snažila přimět k návratu. Na to s ní zběh ukončil korespondenční kontakt. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři a půl roku. Když rodičům v dopise vzkázal, že si to mohou za něj odsedět ti soudruzi, kteří ho odsoudili, že se do ČSSR nikdy nevrátí, VKR akci na jeho vylákání ukončila.*⁵⁷

56 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 334 z 2. 11. 1977, b. 2; f. V, vyšetřovací spis V-24260 MV.

57 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 335 z 3.12.1977, b. 5; f. III.S – svazky, arch. č. 14024.

vojín **František Eibl**, zedník

Zařazení u jednotky: 9. bps, 14. rps Maxov, střelec

Nástupní termín: 1. října 1977

Datum a místo zběhnutí: 15. ledna 1978, 9:45 hod., úsek jednotky, HM 23/5

Eibl strážil úsek za signální stěnou jako jednočlenná pozorovací hlídka v rámci skupiny překrytí na stanovišti Přejchod. Využil situace, nikým nepozorován slezl z pozorovací věže a odešel ozbrojený samopalem se šedesáti náboji přes německé hranice, vzdálené pouhých 200 m. Jeho eskapáda se obešla bez zbytečných dramatických situací, velitel našel opuštěné stanoviště. Veškeré pokusy o jeho zadržení nebo vylákání zpět do ČSSR byly marné. Za zběhnutí byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři roky.⁵⁸

vojín **Jan Gnip**, horník

Zařazení u jednotky: 4. bps, 1 rps Slavonice, psovod

Nástupní termín: 1. dubna 1977

Datum a místo zběhnutí: 20. března 1978, 23:25 hod., HM 7/10

Gnip přišel spolu s dalšími pohraničníky kolem 22:00 hod. v podnapilém stavu z vycházky. Nepozorovaně zcizil samopal s náboji a odešel z kasáren. Bylo 23:10 hod., když přešel signální stěnu a signalista upozornil dozorcího důstojníka roty na zkrat v úseku 30. K prověření byla vyslána poplachová hlídka, signalista vzápětí hlásil tvrdý zkrat (trvalé spojení drátů v signální stěně) ve vedlejším úseku 31. Hlídka v terénu signál prověřila a našla stopy vedoucí do Rakouska. U jednotky byl vyhlášen poplach a k překrytí vyrazilo „vétřieskou“ deset pohraničníků. Když se nákladní automobil blížil k signální stěně, od státní hranice zaznělo ve třech krátkých dávkách asi deset výstřelů ze samopalu. Zda Gnip vedl mířenou palbu po kolezích z roty, zůstává otázkou bez odpovědi. Poplachová hlídka, která mezitím postupovala po stopách od signální stěny, potvrdila narušení státní hranice. Zaujala postavení na čáře překrytí nedaleko rakouské celnice Fratres a po chvíli na rakouském území uslyšela vojína Gnipa ve společnosti rakouských celníků. Ti kolem půlnoci odvezli zběha policejním vozem do vnitrozemí. Snahy příslušníků VKR na jeho vylákání zpět do ČSSR zůstaly bez výsledku. V nepřítomnosti byl Gnip odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři roky.⁵⁹

58 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 15 z 16. 1. 1978, b. 1; f. III.S – svazky, arch. č. 12912, f. V, vyšetřovací spis V-33520 MV.

59 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 80 z 22. 3. 1978, b. 5; f. III.S – svazky, arch. č. 12999.

vojín **Dušan Chvástek**, strojní zámečník
 Zařazení u jednotky: 4. bps, 12. rps Šatov, pancéřovník
 Nástupní termín: 1. října 1977
 Datum a místo zběhnutí: 29. března 1978, 6:45 hod., HM 8/35

Chvástek zběhl do Rakouska z výkonu služby v jednočlenné kontrolní hlídce. Za to byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let. Vycestoval do USA, avšak zakrátko se vrátil zpět do Rakouska. Po celou dobu emigrace udržoval se svými příbuznými a přáteli poměrně rozsáhlou korespondenci. Toho využili příslušníci VKR, kteří přiměli některé z nich, aby jej ovlivňovali ve smyslu návratu do ČSSR. Dne 23. února 1979 přicestoval Chvástek přes hraniční přechod v Petržalce zpět.⁶⁰

vojín **Jiří Bláha**, zedník
 Zařazení u jednotky: 5. bps, zařazen u stavebně montážního praporu Dolní Žandov
 Nástupní termín: 1. října 1977
 Datum a místo zběhnutí: 9. dubna 1978, 20:30–22:33 hod., úsek 17. rps Broumov, HM 24

Bláha byl zařazen u jednotky, která pracovala na stavbě nové budovy 17. roty Broumov. Na staveništi odcizil štafle, které použil při přelézání signální stěny, takže rotní signální přístroj pokus o překonání nezaznamenal. Do Německa zběhl beze zbraně a bez dokladů. Dne 21. května 1978 se vrátil přes hraniční přechod Pomezí zpět do ČSSR. Vzhledem k tomu, že jeho emigrace trvala pouhých pět týdnů, neprovedla vůči němu VKR kromě založení svazku žádná konkrétní opatření. Motivem zběhnutí byl údajně odpor k vojenské službě. K jakému trestu byl za zběhnutí odsouzen, se nepodařilo zjistit.⁶¹

60 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 88 z 30. 3. 1978, b. 4; DH č. 54 z 24. 2. 1979, b. 5; f. III.S – svazky, arch. č. 13376, f. V, vyšetřovací spis V-24228 MV.

61 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 100 z 11. 4. 1978, b. 6; f. III.S – svazky, arch. č. 12718; f. V, vyšetřovací spis V-29886 MV.

vojín **František Mach**, opravář zemědělských strojů
 Zařazení u jednotky: 7. bps, 13. rps Nové Údolí, psovod
 Nástupní termín: 1. října 1977
 Datum a místo zběhnutí: 6. května 1978, 13:18 hod., HM 9/3

Mach byl zařazen do technické hlídky s úkolem natřít pozorovatelnou před signální stěnou. Nikým nepozorován odešel beze zbraně do Německa. Paradoxně byl necelý půlrok před zběhnutím, dne 24. ledna 1978, získán ke spolupráci s VKR v kategorii agent s krycím jménem RYBÁŘ. Jeho úkolem bylo mimo jiné odhalovat přípravy ke zběhnutí pohraničnicků z roty Nové Údolí. Pod vlivem příslušníků VKR jej rodiče v dopisech nabádali k návratu. Z emigrace se vrátil dne 14. září 1978 přes hraniční přechod Strážný. Jako příčinu zběhnutí uvedl náhlé hnutí mysli způsobené pracovním přetěžováním ze strany vojáků druhého ročníku. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři roky nepodmíněně.⁶²

vojín **Anton Čaplár**, veterinární technik
 Zařazení u jednotky: 9 bps, rota OPK Česká Kubice, psovod
 Nástupní termín: 1. října 1978
 Datum a místo zběhnutí: 26. prosince 1978, 20:20–21:00 hod., OPK Folmava

Čaplár zběhl ozbrojený během výkonu služby v jednočlenné hlídce u zabezpečovací závory na OPK Folmava do Německa. Ještě tu noc potvrdily německé pohraniční úřady jeho přítomnost ve Furthu im Wald. Příslušníci VKR se jej prostřednictvím matky pokusili vylákat zpět do ČSSR, ta však synovi jejich záměr v dopise prozradila a VKR byla nucena akci ukončit. Čaplár byl v nepřítomnosti odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání tří a půl roku.⁶³

62 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 78 z 7. 5. 1978, b. 4, DH č. 257 z 15. 9. 1978, b. 8; f. III.S – svazky, arch. č. 13054; f. V, vyšetřovací spis V-29066 MV.

63 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 360 z 27. 12. 1978, b. 2; f. III.S – svazky, arch. č. 13876; f. V, vyšetřovací spis V-33519 MV.

podporučík **Otto Hansal**, voják z povolání

Zařazení u jednotky: 15. bps, 11. rps Tokániště, velitel čety, voják z povolání od 1. října 1978

Datum a místo zběhnutí: 6. února 1979, 0:58 hod., HM V/69

Hansal zběhl do Rakouska mimo službu, beze zbraně a v silně podnapilém stavu poté, co strávil večer hrou v karty v hostinci ve Františkově. Motivem byla patrně kumulace nespokojenosti se služebním zařazením a problémů v osobním životě. Snahou VKR bylo přimět jej k návratu. Zorganizovala proto akci, v jejímž rámci Hansala navštívila jeho matka v doprovodu pracovníka československé ambasády v utečeneckém táboře Traiskirchen. Během rozhovoru, jehož trvání bylo vedením tábora údajně stanoveno na patnáct minut, se jí přimět syna k návratu nepodařilo. Hansal z Rakouska za nějakou dobu emigroval do USA. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání sedmi roků.⁶⁴

vojín **Květoslav Přibíl**, dělník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 15. rps Smrčná, psovod

Nástupní termín: 1. října 1978

Datum a místo zběhnutí: 15. března 1979, 17:20 hod., HM 6/36

V 17:00 hod. se hlídka chystala odjet vozem z pohraniční roty na stanoviště za signální stěnou. Pomocník dozorčího roty dal náhodně procházejícímu Přibilovi kliku a pojítko s rozkazem, aby hlídce otevřel vrata v signální stěně. Přibíl využil situace a nikým nepozorován přešel přes hranice do Rakouska. Po chvíli strážný u roty upozornil na otevřená vrata v signální stěně. Záhy vyšla najevo Přibilova nepřítomnost, u roty vyhlásili pohraniční poplach, avšak veškeré snahy o jeho zadržení selhaly. Za zběhnutí byl Přibíl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let. Příslušníkům VKR se nepodařilo přimět nikoho z blízkých ani příbuzných ke spolupráci, proto akci směřující k vylákání zběha zpět do ČSSR ukončili.⁶⁵

64 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 37 z 7. 2. 1979, b. 3; f. III.S – svazky, arch. č. 13546.

65 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 75 z 17. 3. 1979, b. 3; f. III.S – svazky, arch. č. 13480.

vojín **Josef Olša**, instalatér

Zařazení u jednotky: 5. bps, 3. rps, střelec

Nástupní termín: 1. října 1978

Datum a místo zběhnutí: 28. května 1979, 4:37–5:30 hod., HM 7/10

Olša střežil úsek jako jednočlenná pozorovací hlídka na stanovišti za signální stěnou. Nikým nepozorován odešel do Německa. Podle VKR bylo za jeho rozhodnutím k emigraci *náhlé hnutí mysli*. Vzhledem k tomu, že Olša nejevil zájem o návrat, příslušníci jeho zpravodajské rozpracování ukončili. Za zběhnutí byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let.⁶⁶

vojín **Rudolf Horáček**, kuchař-číšník

Zařazení u jednotky: 7. bps, 14. rps Zvonková, starší účetní

Nástupní termín: 1. dubna 1978

Datum a místo zběhnutí: 30. května 1979, 16:00–20:00 hod.

Horáček ozbrojený samopalem a šedesáti náboji zběhl do Rakouska, když za signální stěnou v opuštěném objektu roty Zvonková sbíral starý papír a železo. Takto získanými penězi umořoval materiální manko ve vybavení rotní kuchyně. Protože za signální stěnu chodil na sběr opakovaně, nebudila jeho nepřítomnost u roty podezření. Zběhnutí bylo zjištěno až po několika hodinách a potvrdily je rakouské celní orgány. Když 5. července 1979 napsal domů dopis, ve kterém oznamuje záměr vycestovat do USA, rodiče požádali VKR o umožnění výjezdu za ním do Rakouska. Povolení dostali po instruktaži, jak syna přimět k návratu. Do Rakouska odjeli dne 31. července 1979, vrátili se sami dne 4. srpna 1979. V nepřítomnosti byl Horáček odsouzen k trestu odnětí svobody na tři a půl roku. Na konci září odletěl do USA a usadil se v Texasu. VKR tak byla nucena jeho rozpracování ukončit.⁶⁷

66 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 148 z 29. 5. 1979, b. 6; f. III.S – svazky, arch. č. 13853; f. V, vyšetřovací spis V-29901 MV.

67 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 151 z 1. 6. 1979, b. 3; f. III.S – svazky, arch. č. 13738.

svobodník **Petr Vaněk**, zámečník

Zařazení u jednotky: 9. bps, 10. rps Nemanice, velitel družstva

Nástupní termín: 1. října 1978

Datum a místo zběhnutí: 2. června 1979, 10:47 hod., HM 23/6

Vaněk byl spolu se sedmi pohraničníky určen do služby na piketu před signální stěnou. V 10.47 hod., kdy střežil úsek jako jednočlenná pozorovací hlídka, sestoupil z pozorovatelny Cihelna, otevřel průchod v zátarasu a odešel přes třicet metrů vzdálené hranice se SRN. Cestou odhodil výzbroj. Rotní signální přístroj sice zaznamenal zkrat a z roty byla provedena opatření k jeho zadržení, avšak zběhnutí nebylo možné zabránit. Jeho příbuzní a blízcí odmítli při následném rozpracování případu příslušníkům VKR spolupráci. Poté co Vaněk vycestoval do USA, VKR zpravodajská opatření vůči jeho osobě ukončila. Zběh byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří a půl roku.⁶⁸

vojín **Jozef Dúbrava**, zedník

Zařazení u jednotky: 11. bps, 3. rps Gajary, psovod

Nástupní termín: 1. října 1978

Datum a místo zběhnutí: 8. června 1979, 3:15–5:15 hod., úsek jednotky Gajary

Dúbrava dostal od velitele roty den volna, aby mohl urovnat rozpory se svou snoubenkou ve Skalici. Protože snoubenka se s ním na místě rozešla, zklamaný se rozhodl, že začne nový život v Rakousku. Ještě týž den oslovil své kamarády Lubomíra Bančáka (1960) a Františka Valentu (1956), kteří učinili okamžité rozhodnutí emigrovat s ním. Odcizeným osobním vozidlem se dostali do blízkosti hranic a poté, co jim došel benzín, došli do úseku roty Gajary, kde Dúbrava toho času sloužil jako psovod. Podhrabali signální stěnu, a aniž by zalarmovali jednotku, všichni tři překonali řeku Moravu do Rakouska. Po krátkém pobytu v uprchlickém táboře Traiskirchen se Dúbrava vystěhoval do Austrálie. Za trestný čin zběhnutí do ciziny byl v nepřítomnosti odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání osmi let, přičemž trest měl strávit v III. nápravně výchovné skupině.⁶⁹

68 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 153 z 3. 6. 1979, b. 1; f. III.S – svazky, arch. č. 14170.

69 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 159 z 9. 6. 1979, b. 7; f. III.S – svazky, arch. č. 14047.

vojín Petr Kabilka

Zařazení u jednotky: 9. bps, 15. rps Všeruby, řidič a krmič vepřů

Nástupní termín: 1. října 1978

Datum a místo zběhnutí: 9. června 1979, 10:17 hod., HM 1 a 2

Kabilku poslali během stavebních prací samotného v multikáře pro svařovací kyslíkovou lahev k rybníku Myslív. Dojel po cestě ke státní hranici a utekl do Německa. Jeho příbuzní a blízcí odmítli s příslušníky VKR spolupracovat na jeho rozpracování. Poté co emigroval do USA, VKR akci proti němu ukončila. Kabilka byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let nepodmíněně.⁷⁰

vojín František Zouzal, karosář

Zařazení u jednotky: 7. bps, 6. rps Modrava, psovod

Nástupní termín: 1. dubna 1979

Datum a místo zběhnutí: 19. července 1979, před 7:15 hod., HM 16

Zouzal se nikým nepozorován po budičku vytratil z roty a beze zbraně zběhl do Německa. Zde mu úřady vyřídily potřebné formality, zajistily ubytování v penzionu a sehnaly práci v kamenolomu na úpravě obrubníků. Zakrátko napsal domů dopis, ve kterém rodiče žádal o pomoc při návratu do ČSSR. Na základě tohoto zjištění příslušníci VKR připravili akci, jejíž výsledkem bylo vycestování otce za svým synem. Otec na Zouzala zapůsobil podle instrukcí, které mu předali před jeho odjezdem na VKR. Výsledkem byl Zouzalův návrat za několik minut po svém otci, v blízkosti OPK Železná Ruda se na předem stanoveném místě u signální stěny nechal zadržet pohraniční hlídkou roty Debrník. Byl ihned zatčen a předán vyšetřovateli StB ve VKR. Za zběhnutí byl následně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání osmnácti měsíců.⁷¹

70 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 160 z 10. 6. 1979, b. 4; f. III.S – svazky, arch. č. 14011.

71 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 200 z 20.7.1979, b. 9; f. III.S – svazky, arch. č. 13742.

svobodník **Petr Herbrich**, kuchař, kandidát KSČ

Zařazení u jednotky: 5. bps, 17. rps Pavlův Studenec, starší kuchař

Nástupní termín: 1. října 1978

Datum a místo zběhnutí: 22. září 1979, 1:00–2:00 hod., HM 37/24, stanoviště
Pomník

Herbrich se u útvaru jako poddůstojník a kandidát KSČ jevil jako iniciativní pohraničník. Projevil dokonce zájem hlídkovat v terénu, kam jako kuchař nebyl běžně velen. Nadřízení mu vyhověli a tím mu umožnili naplnit dlouho skrývaný záměr. Během pohraniční služby mezi signální stěnou a státní hranicí se nechal vystřídat z hlídky s tím, že jde na záchod. Do piketu odložil výzbroj a nikým nepozorován odešel přes hranice do Německa. Rodiče synovo zběhnutí těžce nesli a rozhodli se s příslušníky VKR spolupracovat na jeho vylákání zpět do ČSSR. Nejprve babičce a pak matce byl povolen výjezd do Německa s tím, aby syna přemluvíly k návratu. Akce však měla opačný výsledek: matka *zcela podlehla spotřebnímu způsobu života v NSR* a synovo rozhodnutí začala schvalovat. Vzhledem k tomu, že ani Herbrich neuvažoval o návratu (údajně se bál, že ho na hranicích zastřelí), VKR akci ukončila. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let.⁷²

vojín **Lubomír Čuraj**, strojní zámečník

Zařazení u jednotky: 15. bps, 4. rps Cetviny, kulometník

Nástupní termín: 1. října 1979

Datum a místo zběhnutí: 30. prosince 1979, 9:30 hod., HM 4/3

Čuraj byl po absolvování výcvikového střediska zařazen k pohraniční rotě. Každý nováček se musel po přidělení k jednotce prvního sledu pod velením důstojníka z povolání pochůzkou seznámit s průběhem státní hranice ve střeženém úseku. Při zavádění devatenácti nových pohraničníků využil Čuraj situace a zběhl i se samopalem do Rakouska. Podle příslušníků VKR byl motivem zběhnutí strach ze služby na rotě prvního sledu a šikanování ve výcvikovém praporu velitelem čtyř a pohraničníky druhého ročníku. Rodiče a kamarádka zběha spolupracovali s příslušníky VKR na jeho vylákání zpět do ČSSR. Snažili se jej v korespondenci citově vydírat, jeho otce VKR vyslala do Rakouska, aby syna přiměl k návratu. Veškeré snahy však byly marné. V nepřítomnosti byl Čuraj odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let.⁷³

72 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 265 z 23. 9. 1979, b. 5; f. III.S – svazky, arch. č. 15144; f. V, vyšetřovací spis V-33522 MV; VÚA, VOP Plzeň, dozorový spis v trestní věci OPv 497/79.

73 ABS, f. HS PS OSH, DH č. 363 z 31. 12. 1979, b. 2; f. III.S – svazky, arch. č. 14400.

Popis vybraných případů

► Miroslav Hodaň

Zrovna před dvěma týdny se mi o tom pacholkovi zase zdálo.⁷⁴

Velitel roty kapitán Procházka neměl dobrou náladu. Z otevřeného okna se mu do místnosti opíralo červnové slunce a z blízkého lesa bylo slyšet příjemné šumění, ale k jeho rozpoložení toto poklidné prostředí nijak pozitivně nepřispívalo. Byl na ně ostatně již řadu let zvyklý. Seděl za svým pracovním stolem, mračil se, polohlasem si pročítal sdělení vojenské kontrarozvědky a v koutku úst mu přitom bezděčně poskakovala nezapálená cigareta. Ozvalo se zaklepání na dveře. Cigaretu odložil vedle zpla zaplněného popelníku a vyzval příchozího ke vstupu. Dovnitř vkročil mladý voják, před stolem se postavil do pozoru, pohled upřel před sebe a zahlásil se: *Soudruhu kapitáne, vojín Hodaň, dostavil jsem se na váš rozkaz.* Velitel chvíli koukal mimo něj a několikrát se dramaticky nadechl. Poté mu již pauza začala připadat příliš teatrální a zavelel pohov. Konečně se na vojáka podíval, a ještě než na něj promluvil, si pomyslel, že nevypadá zdaleka tak zvadle, jak by podle něj vypadat měl.

Proč tady jste, vám asi nemusím připomínat. U pohraničnicků už jsem nějaký ten rok, takže vojáky znám a máloco už mě dovede překvapit. Váš průser mi ale opět, jak vidím, rozšířil obzory. Zprávu, kterou držel v ruce, položil velitel na stůl, opřel se v židli a pokračoval: *Když jste v lednu přišel na rotu, tak jste dostal zodpovědnou a výběrovou práci kynologa. Se psem vám to šlo dobře. Po dvou měsících jste se mezi novými dokonce projevil jako nejšikovnější, takže jsem vás vybral do kurzu v Libějovicích. Chtěl jsem, abyste tady převzal funkci kynologa roty, a kdybyste si to tak nepodělal, mohl jste to dotáhnout až na četaře jako váš předchůdce.* Ze stolu znovu vzal cigaretu a začal s ní poklepávat na osobní složku před ním stojícího vojáka, který se tvářil spíše zatvrzele než provinile.

Že jste se hned na první vycházce ožral a prošvihl příchod, to bych ještě zkousnul. To musím řešit já nevím kolikrát do roka a nedělám z toho skandál, pokud nemusím. Ale že jste se místo návratu šel vychrápat do lesa a druhý den v tom chlastání pokračoval, tak to jsem tady ještě nezažil. Musel jsem dát vyhlásit poplach, informovat brigádu, a kdyby vás druhý den odpoledne nesebrali a nepřivezli esenbáci, tak byste se snad dostal do krajského pátrání. A to nebudu rozebírat ty kecý, co jste prý v hospodě před ostatními vykřikoval, jak vám to tady všechno pije krev. Ostatní kluci byli taky celí nadšení z toho, jak za vás museli místo volna zaskakovat. Měl jste štěstí, že jsem byl u vašeho přebírání od eskorty, jinak jste od nich ještě dostal po hubě. Cigaretu, která už

74 Viz poslední odstavec kapitoly.

mezitím začala vypadat trochu pomuchlaně, zase položil na původní místo a nadechl se k vynesení ortelu.

Teď už ale tenhle průšvih nakonec ani není můj problém, což je tak jediné, co mě v souvislosti s vámi potěšilo. Právě mi volali z organizačního oddělení brigády, že rozkazem náčelníka štábu jste od zítřka odvelen do Libějovic. Tam se bude váš přestupek ještě kázeňsky řešit. Já bych vás tady u psů stejně nenechal. Takže teď půjdete za výkonným praporčíkem roty a dohodnete si s ním odevzdání nafasovaného vybavení. A ještě jedna věc – jak jsem se díval do plánu služeb, tak od šesti večer do třetí ráno máte vypsanou hlídku. Sice bych vás z ní měl stáhnout, ale nebudu kvůli vám ještě předělovat plán a hledat na poslední chvíli někoho na záskok. Ostatní jsou na vás naštvaní už i tak dost. Zbraň a stejnokroj odevzdáte po skončení služby. Samozřejmě vyčištěné. Vlak vám odjíždí v 4:57 ráno z Vyššího Brodu. Odchod!

Když se za vojákem zavřely dveře, velitel si konečně onu důkladně promnutou cigaretu zapálil a zadoufal, že po všem tom papírování a telefonátech už o tom ztraceném chlapovi nikdy neuslyší. V tu chvíli ho nemohlo napadnout, že vzpomínka na potíže, které mu tento nezvedený voják v blízké budoucnosti způsobí, ho bude pronásledovat ještě dlouhé roky.

Hodaň po odchodu z velitelovy kanceláře sešel do přízemí, kde se u okna opřel zády o parapet a s pohledem zabodnutým do linolea přemýšlel. Za chvíli zpoza rohu vyšel jeho spolubydlící ze světnice Imrich, který jakmile jej spatřil, k němu zamířil s otázkou: *Tak čo, ako si dopadol? – Poslal mě pryč od jednotky, mám se zpakovat a zítra se hlásit ve škole v Libějovicích*, odvětil mu voják bez výrazu. *Do lochu nepôjdeš? To nie je tak zlé, nebudeš musieť nasluhovať*, odpověděl mu kamarád. Rozhlédl se na obě strany, opřel se vedle něj a tlumeným hlasem dodal: *Nemáme najhoršieho veliteľa. Počul som od tých zo susednej roty, aký je ten ich vyjebanec, ktorý vystrája kvôli každej chujovine. Mohol si dopadnúť horšie*. Hodaň zvedl hlavu a nevesele se na kamaráda zašklebil. *To máš pravdu, Imro, ale půjdu pryč z čáry, skončím v nějaké týlové jednotce, kde bude akorát buzerace. A hlavně mi vzali psa. Tady jsem si tu vojnu uměl představit. Že se to bude dát nějak přežít*. Slunce mu mezitím prohrálo zátylek, a tak se otočil a podíval se ven. Nad lesem se bez pohybu křídel vznášelo káně.⁷⁵

***

Miroslav Hodaň pocházel z Moravské Třebové, kde vychodil školu a žil spolu s matkou a mladším bratrem. Jeho rodinné prostředí nebylo příliš útěšné. Otec se o rodinu příliš nestaral, měl značné problémy s alkoholem a v roce 1968 zemřel. Hodaňova matka byla zaměstnána ve státním statku a péči o rodinu jí bohužel

75 Autor si v této části dovoluje jistou literární licenci, přičemž fakta podstatná pro průběh tohoto případu vycházejí ze studia pramenů. Tato forma byla zvolena jednak jako snaha uvést čtenáře do případu dramatictější cestou a zároveň tímto způsobem navštívit některé realie služby na státní hranici.

komplikovalo projevující se nervové onemocnění, kvůli kterému musela být opakovaně hospitalizována. Během školní docházky byly u Hodaň zaznamenány časté absence a slabý prospěch. Mnohokrát navíc ani nepobýval doma a delší dobu se zdržoval u svých romských přátel. Po ukončení základní školy začal v Ostravě navštěvovat hornické učiliště, ale po roce učební poměr přerušil a nastoupil jako pomocný dělník v bohumínských železárnách a drátovnách. Svým okolím byl označován jako uzavřený a samostatný.⁷⁶

Po nástupu k výkonu základní vojenské služby se ocitl, jako mnoho jemu podobných, v kraji bývalého Československa, který byl od jeho bydliště velmi vzdálen. Příjímač absolvoval od začátku října 1969 ve výcvikovém středisku v jihočeské Kaplici a po jeho skončení byl doporučen pro službu u jednotky prvního sledu. Tou se stala 5. rota 15. českobudějovické brigády Mlýnce, kam byl Hodaň zařazen od 5. ledna 1970. Projevil vlohly pro práci se služebními psy, takže byl doporučen pro zařazení do poddůstojnické školy psovodů v Libějovicích, kde úspěšně prodělal dvouměsíční kynologický kurz. Na konci května se vrátil ke své jednotce a bylo mu přislíbeno, že po odchodu vojáků třetího ročníku bude zastávat funkci kynologa roty. Potud bylo v jeho vojenském životě vše v pořádku, dokonce se mu snad poprvé v životě podařilo získat postavení nesoucí i jistou míru odpovědnosti a prestiže.

Ke konci tohoto v mezích možností poklidného vývoje došlo nedlouho po jeho návratu k rotě. Zdánlivě harmonické působení mladého muže při plnění „nejčestnější povinnosti k vlasti“ evidentně jen zakrývalo silnou roztrpčenost z nuceného pobytu v prostředí sešněrovaném striktními pravidly a pramálo sociálně komfortním. Dne 12. června se během povolené vycházky vydal spolu s vojínem Holubem do Vyššího Brodu, odkud měli návrat poměrně velkoryse povolen až do druhé hodiny noční. Volnočasová aktivita se nepřekvapivě soustředila na návštěvu restauračního zařízení. V hotelu Vzlet, který si pro tento účel zvolili, se sdružili se stolní společností dvou místních rodin a jejich společná zábava pokračovala i poté, co se po zavírací hodině přesunuli do soukromého bytu. Svědomitější Holub se s nadcházejícím úderem jedné hodiny snažil kamaráda přimět k nasměrování jejich kroků zpět na útvar, kam se také po nějaké době unaveným tempem vydali, avšak na náměstí se Hodaň odpojil s tím, že nikam nejde. Nemírné množství alkoholu se přičinilo na tom, že doposud disciplinovaně se chovající mladý muž dal průchod své frustraci a nashromážděnému napětí.

Vojín Holub byl po návratu k jednotce nucen oznámit částečně neúspěšný návrat z vycházky operačnímu důstojníkovi, který tuto událost tlumočil veliteli roty kapitánu Procházkovi. Ten se rozhodl zatím nepřijímat žádná opatření s tím, že postrádaný voják se snad do pár hodin navrátí. Když ale nedorazil ani během časného

76 ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB – operativní svazky, arch. č. 10385, zpřístupněn v digitální podobě, scan 10385_1_4_0025, zpráva o zběhnutí.

dopoledne, ohlásil jeho nepřítomnost operačnímu důstojníkovi 15. brigády a zároveň orgánu Vojenské kontrarozvědky. Během odpoledne se podařilo zjistit, že Hodaň se asi o půl druhé v noci vrátil do bytu svých spolustolovníků a prosil je o nocleh. Této jeho žádosti sice nebyli ochotni vyhovět, přesto u nich voják strávil další dvě hodiny, načež byl před úsvitem z bytu konečně vystrčen a vydal se neznámo kam. V tu chvíli vzniklo podezření na nelegální přechod státní hranice, takže bylo provedeno její zakrytí hlídkami Pohraniční stráže a zároveň byla vyhlášena pátrací akce. Hledaný voják se objevil až o půl jedenácté večer, kdy byl přistižen samotným náčelníkem Okresního oddělení Veřejné bezpečnosti Vyšší Brod, jak ve městě vchází do restaurace. Celý den strávil podle vlastní výpovědi v lese, kde vyspával.⁷⁷

Popsaný exces skýtal mladému vojákovu vidinu neblahých následků, ty však na sebe nechaly poměrně dlouho čekat. Velitel roty měl veliteli brigády zaslat návrh na kázeňské řešení, to však nepředložil. K tomu se přidal i zmatek na úrovni brigády, kde si několik vedoucích důstojníků nebylo v této věci schopno srozumitelně vyjasnit vlastní kompetence a úkoly. Teprve 23. června bylo do denního rozkazu zapsáno Hodaňovo převelení do poddůstojnické školy Libějovice a telefonicky o tom byl zpraven jeho nadřízený velitel roty. Ten s rozhodnutím dotyčného osobně seznámil, nařídil mu odevzdat přidělené vybavení a příští den se hlásit na určeném novém působišti. Zároveň ale nezrušil jeho zařazení do večerní hlídky. Výkonný praporčík roty později uvedl, že při přebírání nafasovaných věcí s ním měl konflikt ohledně přeříznutého vodítka na psa, které Hodaň odmítal finančně nahradit s argumentem, že mu je někdo poškodil schválně.⁷⁸

Podle rozkazu nastoupil v 18:00 hod. jako člen čtyřčlenné hlídky. Krátce před jedenáctou hodinou, kdy s dalším vojínem odpočíval v piketu, byl zjištěn zkrat na ženině technickém zabezpečení. Druhý člen dvojice se vydal provést zásah a Hodaň na tu chvíli osaměl s úkolem sčítat svůj úsek. Při návratu hlídky na stanoviště však již na určeném místě nebyl a vzápětí nato byl zjištěn otevřený průchod signální stěnou. Poplachová hlídka v čele s velitelem roty žádné stopy po narušiteli nenalezla, teprve po rozednění byly v kontrolním pásu asi 400 metrů od piketu rozpoznány stopy skryté v mělké brázdě.⁷⁹

O mimořádné události byla obratem informována VKR, jejíž místní rezident pověřil agenta s krycím jménem NOSEK (důstojník PS Jiří Marek), aby se skrze svůj kontakt u rakouské Zollwache pokusil ověřit podezření na zběhnutí. Ten se v prostoru státní hranice sešel s velitelem rakouské místní celní stráže Johannem Hoserem, který mu sdělil, že Hodaň byl téhož dne zadržen u obce Leonfelden na cestě do Linze a odvezen na tamější policejní ředitelství. Četnictvo na něj upozornily dvě osoby,

77 Tamtéž.

78 ABS, f. HS PS OSH, hlášení o zběhnutí voj. Hodaně, čj. 019/13-9/70.

79 VÚA, f. VOS České Budějovice, sp. zn. 1T311/70, protokol o výsledku svědka Milana Třeštíka, s. 6–7.

kterých se stále oblečen ve služebním stejnokroji a ozbrojen ptal na směr. Doplnil, že dotyčný požádal o udělení azylu.⁸⁰

Šetřením mezi vojáky, kteří s Hodaněm sloužili, ani prohlídkou osobních věcí nebyly zjištěny žádné poznatky vedoucí k osvětlení motivu zběhnutí ani známky jeho přípravy. Poté se vyšetřování zaměřilo na rodinné příslušníky a teprve byly zjištěny neurovnané rodinné poměry. Byla snaha navázat s ním kontakt prostřednictvím jeho sestry, která mu pod dohledem VKR napsala dopis, ale z uprchlického tábora nepřišla žádná odpověď.⁸¹

Důvod Hodaňova rozhodnutí emigrovat nelze jednoznačně určit, ale s největší pravděpodobností šlo o impulzivní čin v příhodné situaci, který pramenil z očekávaných následků jeho kázeňského prohřešku. Zbavení relativně atraktivního služebního zařazení a odvelení od jednotky prvního sledu, na čemž si podle výpovědí dalších vojáků i členů rodiny zakládal, patrně v jeho očích zničilo základy strategie, se kterou hodlal dvouletou vojenskou službu přijatelným způsobem snést. Nějakou roli hrály v jeho rozhodnutí nejspíše i napjaté vztahy s dalšími vojáky 5. roty i čerstvá hádka o náhradu podle něj nezaviněné škody.

Doposud není na tomto případě mnoho zvláštního. Za podobných okolností zběhly desítky jiných pohraničnicků, avšak není často zdokumentováno, že by se přes hranici potají vraceli. A Miroslav Hodaň se přes „čáru“ vydal ještě čtyřikrát.

Po příchodu do rakouského uprchlického tábora Traiskirchen se Hodaň seznámil s dalším emigrantem Štefanem Imřiškem, člověkem, který stál za dobrodružnější částí jeho příběhu. Ten se z Československa dostal začátkem června téhož roku přes železniční přejezd Břeclav ukryt ve vlaku, načež se zakrátko vydal nazpět, aby tímž způsobem převedl i svoji manželku. Povzbuzen úspěchem se v polovině července vydal pro manželku svého přítele a za další týden to za účelem dalšího převedení zopakoval. Tentokrát však nebyl úspěšný, byl zadržen příslušníky VB. Se štěstím se mu podařilo ze služebny uprchnout přes WC a vrátit se do Rakouska. Tato zkušenost jej patrně připravila o troufalost, nikoliv ale o vůli v této činnosti pokračovat. Skýtala totiž možnost významného finančního přilepšení, které příbuzní za dopravení svých blízkých z okupované vlasti nabízeli. Začal tedy v táboře pátrat po krajanech, kteří by byli ochotni a schopni se role převaděče zhostit, a když mezi nimi objevil několik bývalých pohraničnicků, bylo o ideálních adeptech rozhodnuto.

Vojenské kontrarozvědce se podařilo identifikovat čtyři pohraničnický, které kontaktoval a do svého podnikání nějakým způsobem zapojil: Josefa Kelemena, Jána Majchúta, Jána Petruše a nakonec i Miroslava Hodaně.⁸² Že by se prvně jmenovaný

80 ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB – operativní svazky, arch. č. 10385, zpřístupněn v digitální podobě, scan 10385_1_4_0043, TSP NOSEK – výpis ze zprávy.

81 Tamtéž, scan 10385_1_4_0095, výpis ze zprávy TSP MALÝ.

82 ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB – operativní svazky, arch. č. 10385, zpřístupněn v digitální podobě, scan 10385_2_4_0019, Imřiško Štefan – zpráva.

vydal přes hranici, nebylo zjištěno, ale druzí dva již ano, pohříchu neúspěšně. Dostali za úkol vyvést do zahraničí Imřiškovu osmiletou dceru, navíc chtěl Majchút s sebou vzít i svého bratra a vyzvednout si nějaké své osobní doklady. Nic z toho se jim ale uskutečnit nepodařilo. Jelikož na místě vstupu do své vlasti nedaleko Bratislavy způsobili poplach a byli málem dopadeni, rozhodli se k návratu přes Petrušovo bývalé jihočeské působiště. V Praze se k nim připojil jeden známý, kterého údajně neplánovaně potkali v restauraci, u hraničního zátarasu byli nicméně 11. září všichni zadrženi.

Hodaně Imřiško do svých plánů zapracoval v průběhu srpna. Zadavatelem úkolu byl emigrant Antonín Dobija, který chtěl do Rakouska pomoci svým kamarádům z Orlové.⁸³ S motivací problém nebyl, za toto převedení přislíbil finanční odměnu jak ze své kapsy,⁸⁴ tak i dodatečně od převedených. Přes státní hranici se Hodaň vydal 28. srpna ve společnosti Jana Muchy, a to tím způsobem, že ve Vídni nastoupili do mezinárodního rychlíku směřujícího do Varšavy a ukryli se ve stropním prostoru osobního vagonu. Ústí této skryše se nacházelo na toaletě, a tak tehdy poskytovala poměrně bezpečný úkryt. K jejímu použití je nejspíše přivedl Imřiško, který již dříve k témuž účelu vlakový spoj využil. Co se v praxi ukázalo jako závažný technický problém, byly fyzické dispozice ukryté osoby. Tělnatějšímu Muchovi se nepodařilo do stíněného prostoru zcela nasoukat, při pohraniční kontrole byl hlídkou objeven, vytažen a zadržen. Díky značné duchapřítomnosti a štěstí se mu podařilo příslušníky přesvědčit o tom, že se coby nespokojený emigrant snaží dostat zpět domů a rakouské úřady mu v tom brání. Na místě byl propuštěn s tím, že má pokračovat v cestě a administrativní náležitosti si upravit v místě bydliště. Hodaň na rozdíl od něj odhalen nebyl a v pořádku vystoupil na nádraží v Ostravě. Podle předchozí domluvy se oba setkali v určené restauraci, odkud se vydali do Orlové. Tam se k nim z předpokládané skupiny připojil jen jistý Ladislav Hořák, se kterým dalšího dne vyrazili nazpět.⁸⁵

Popis jejich cesty je znám díky dopisu, který po čase zaslal neopatrný Mucha své milence do Ostravy. Uvedl v něm i jméno později vyšetřovaného řidiče taxi-slужby:

Směr cesty byl Orlová, Ostrava, Olomouc, Brno, Jihlava, České Budějovice a Vyšší Brod. V 16:00 hodin jsme vyjeli z Orlové a v 01.00 hod. jsme byli na místě. Šli jsme lesem pěšky až do Studánky k plotu, leželi v roští, každých 10 minut kolem plotu jezdil GAZ a na vrchu měl silný reflektor, kterým svítil široko daleko na všechny strany. Kolem nás u drátů chodili vojáci se samopalem a se psem. Jedna věž vpravo, druhá vlevo, na každé hlídka. Tak jsme se pomalu doplazili až k plotu asi na 30 metrů a čekali.

83 ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-6533 OV, závěrečná zpráva, s. 655.

84 Podle tvrzení navrátilivšího se emigranta vyplácel za převedení mezi 5 000 a 10 000 šilinky. ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB – operativní svazky, arch. č. 10385, zprístupněn v digitální podobě, scan 10385_1_4_0065, záznam o vytěžení ZA DANIEL.

85 Tamtéž, scan 10385_3_4_0055, protokol o výslechu Zdeňka Ocáska.

Mirek je starý pohraniční voják, přecházeli jsme v jeho úseku. Až velitel stráže přišel měnit hlídky a pozval si každého k sobě, tak jsme vyrazili, pomaličku jeden za druhým přes plot, Mirek držel poplašné signály. Jeden plot, druhý plot, všechno v největším klidu a tichu, zorané pole, hraniční pásmo, to jsme běželi, a na kopci se Mirek zastavil a říkal nám – zamávejte republiku, už jsme doma v Rakousku.⁸⁶

Na úseku 5. roty Mlýnce, konkrétně u hraničního mezníku II-59 v místech bývalé obce Bystrá, nastal na konci léta nežádoucí přeshraniční provoz. Ráno dne 30. srpna byly zjištěny stopy tří osob, které nepozorovaně překonaly zátaras do Rakouska. Přímo alarmující ale bylo to, že po sedmi dnech byla v téže lokalitě objevena další dvojice stop, tentokrát v opačném směru postupu. Šlo o druhou Hodaňovu výpravu pro uprchlíky. Imřiško jej na tuto cestu spojil s jiným čerstvým emigrantem Zdeňkem Ocáskem a měli s sebou přivést Hořákovu manželku Evu, Bohumila Ježe s jeho družkou Ludmilou Hvoždákovou z Brna a Vlastu Rosinovou ze slovenského Partizánske. Převedení osob bylo u Imřiška sjednáno jejich příbuznými, kteří zároveň složili zálohu na výdaje a úhradu této podloudné služby.

Oba převaděči se 5. září vydali na cestu ve směru Horní Dvořiště, kam se dostali asi po sedmé hodině večerní. Po setmění pokračovali lesem ke státní hranici, obešli budovu rakouské pohraniční policie a po překročení hraničního pásma přešli drátěné zátarasy. Přes Vyšší Brod a Rožmberk nad Vltavou došli na vlakovou zastávku Rybník, odkud se postupně po několika dnech dopravili do Brna. Tam navštívili Bohumila Ježe, několik dní u něj setrvali a dohodli se s ním, že jej při svém návratu po shromáždění celé skupiny vyzvednou. Když se nechali vyprovodit k vlaku, rozjeli se do Orlové, kde se vydali do bytu Evy Hořákové. Prokázali se jí dopisem od manžela a domluvili se, že Hodaň u ní setrvá, dokud se Ocásek nevrátí ze Slovenska s poslední převáženou osobou. Dotyčná Rosinová je ale zaskočila tím, že přijela i se svým devítiměsíčním dítětem, a z obav z prozrazení ji odmítli vzít s sebou.⁸⁷ Dne 25. září tedy trojice v Brně navštívila vyčkávajícího Ježe a spolu s jeho partnerkou se následujícího dne vydali na cestu do Rakouska. O dva dny později byli na nádraží v Českých Budějovicích. Zde si objednali taxi, které je odvezlo do Rožmberku, odkud je již pozdě v noci Hodaň pěšky přes Vyšší Brod přivedl na své osvědčené místo. Tam se však od něj odvrátila doposud mu nakloněná štěstěna a jím provázená pětice narazila na mnohem ostražitějšího protivníka, než s jakým počítal. Na vytouženou stranu hranice se jich tentokrát nedostala ani polovina.⁸⁸

Ke škodě skupiny uprchlíků byl v tomto případě československý bezpečnostní aparát o jejich pohybu zevrubně informován. Jen několik málo dní po přechodu Hodaň a Ocásků seznámil Vojenskou kontrarozvědku s jejich plánem jeden navrátilce

86 Tamtéž, scan 10385_2_4_0003, Mucha Jan, činnost při narušení SH – poznatky.

87 ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-6533 OV, protokol o výslechu obviněného – Hořáková Eva, s. 187–190.

88 Tamtéž, závěrečná zpráva, s. 649–653.

z Rakouska, zároveň jejich nedávný spolubydlící z uprchlického tábora.⁸⁹ Dozvěděli se tak jméno bývalého pohraničnicka i to, že má převést nějakou ženu z Orlové. Na základě těchto poznatků bylo po Hodaňovi vyhlášeno celostátní pátrání, v Jihočeském kraji do něj byly zapojeny všechny útvary Veřejné bezpečnosti a u 5. roty PS a sousedních jednotek bylo zesíleno střežení státní hranice. Další dílek obrazu doplnil již uvedený Johann Hoser, velitel Zollwache v obci Weigetschlag, který byl tentokrát vytěžen dalším agentem VKR s krycím jménem MALÝ (mjr. Josef Kodousek, velitel 4. rps, 15. bps). Sdílel mu, že Hodaň v nedávné době převedl přes hranici jistého Hořáka a nyní se má opět nacházet v Československu, aby přivedl i jeho manželku.⁹⁰ Následkem toho se do opatření zapojila i Správa StB Ostrava, která začala monitorovat bydliště Hořákové, evidentně ale nepříliš ostražitě.

Situaci samotného částečně neúspěšného pokusu popsal při výslechu Zdeněk Ocásek takto: *Přišli jsme na okraj Studánek směrem ke státní hranici, a když jsme míjeli poslední dům po pravé straně za zátočinou, narazili jsme pravděpodobně na hlídku, neboť jsme uslyšeli zavrčení psa, načež se děvčata dala na útěk zpět a my se k nim přidali. Vzápětí se ve směru k nám rozsvítila baterka asi ze vzdálenosti 30 metrů a po několika vteřinách opět zhasla. Hodaň nařídil, že místo obejdeme lesem vpravo. Šli jsme kolem nějakého kravína a zašli jsme do lesa. Dále jsme se po stráních a okrajích lesa přibližovali k překážkám. Přešli jsme nějaké bažiny, až jsme přišli na lesní cestu, o které Hodaň řekl, že vede přímo ke drátům. V blízkosti překážek jsme před sebou zaslechli nějaký šramot, a proto jsme zalehli do trávy. Ve směru k nám se rozsvítilo světlo a opět zhaslo. V tom jsem uviděl, jak voják ve světle propátrává okolí. Když zhasl, začal se Hodaň s ostatními plížit zpět a já zůstal na místě. Zaslechl jsem, jak potmě vyšel nějaký voják proti mně a přímo na mě posvítil. Vyzval mne, abych dal ruce vzhůru. Zaslechl jsem přitom, jak od nás utíkají zbývající společníci, na což hlídka zareagovala tím, že začala střílet do vzduchu a křičet „stůjte!“. Za sebe jsem volal, aby společníci vylezli a šli ke mně, že to nemá cenu. Ke mně přišla pouze obě děvčata a za nimi přiběhli další tři pohraničníci. Hodaň s Ježem nepřišli.⁹¹*

Ti využili tmy a mlhy, aby se přece jen se štěstím dostali v nastalém zmatku přes zátarasy mezi hraničními mezníky HM II/60 a II/61, které stály jen 150 metrů od místa zadržení zbývajících trojice. Po překročení hranice se oba na rakouské straně přihlásili na celnici v obci Weigetschlag (jíž velel právě Johann Hoser, který o tom neopomněl později předat zprávu VKR), odkud byli převezeni na četnickou stanici v Leonfeldenu, aby si je tam převzala rakouská státní policie.

Vyšetřování v Československu běželo ve dvou rovinách, vojenské a civilní. Již od června se vojenský vyšetřovatel a prokuratura zaobírali samotným Hodaňovým

89 ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB – operativní svazky, arch. č. 10385, zprístupněn v digitální podobě, scan 10385_1_4_0067, narušení SH z RSR do ČSSR vojenskými zběhy – zpráva.

90 Tamtéž, scan 10385_1_4_0085, výpis ze zprávy TSP VKR MALÝ ze dne 17. 9. 1970.

91 Tamtéž, scan 10385_3_4_0058, protokol o výslechu podezřelého Zdeňka Ocáska.

zběhnutím, skupinou úspěšných i neúspěšných uprchlíků v čele se zadrženým Ocáskem se začal zabývat odbor vyšetřování StB Ostrava. Okresní soud v Karviné dne 15. března 1971 vynesl rozsudek, kterým byl Ocásek uznán vinným ze spáchání trestného činu opuštění republiky a pokusu o něj a odsouzen k čtyřem a půl roku odnětí svobody nepodmíněně. Hořáková vyvázla s osmnáctiměsíční podmínkou, během vazby se ale na cele zapojila do protestu a v jiném procesu byla nakonec odsouzena ke dvaceti měsícům nepodmíněně. Hvoždáková byla souzena zvláště a u téhož soudu byla o rok později odsouzena ke dvanácti měsícům nepodmíněně – v tu chvíli se ale již nacházela v Rakousku, kam nakonec úspěšně emigrovala.⁹²

Bývalý vojník Hodaň se dostal u vojenské justice na řadu již 7. října 1970, když byl Vojenským obvodovým soudem v Českých Budějovicích uznán vinným ze spáchání trestných činů zběhnutí do ciziny, nedovoleného ozbrojování, porušování povinnosti strážní služby a přečinu proti majetku v socialistickém vlastnictví, a byl odsouzen ke třem a půl roku odnětí svobody nepodmíněně.⁹³ Neboť se ale již na území ČSSR nadále nezdržoval, rozsudek nemohl být vykonán. O tom, že by se vojenská justice zabývala činy týkajícími se jeho převaděčství, nebyl dohledán žádný záznam. Trest mu byl v roce 1985 účastenstvím na amnestii prezidenta republiky o jeden rok snížen, o další dva amnestií v lednu 1990 a nakonec v dubnu téhož roku zcela prominut.⁹⁴

Jeho operativní rozpracování probíhalo ještě několik let, ale na poznatky bylo poměrně chudé, protože on sám styky se svými příbuznými neudržoval. Převaděčská kariéra se pro něj s největší pravděpodobností skončila ještě téhož roku v souvislosti s vystěhováním Imřiška do Austrálie. Zároveň mu muselo být jasné, že jeho vyzkoušené místo je již příliš nebezpečné. V říjnu 1971 byla získána informace, že žije v Rakousku v rodině Ježe staršího, s jehož dcerou má dítě. Úplně poslední zmínka byla zachycena o rok později, kdy byl jeho matce z SRN zaslán „neidentifikovaným cikánem“ dopis, že její syn je tamtéž ve vězení – toto tvrzení se ale nepodařilo nijak ověřit.⁹⁵ Nejasným poznatkem jeho stopa vyhasíná.

Kapitánu Procházkovi, veliteli roty Mlýnce, se jeho benevolentnost nevyplatila. Rozhodnutí vyslat odveleného vojáka do hlídky bylo vyhodnoceno jako hlavní příčina následného zběhnutí a byl velitelem brigády potrestán přísnou důtkou. To pro něj byl ještě docela mírný postih, jelikož velitel PS následně tuto kvalifikaci jeho prohřešku označil za neúměrnou provinění.⁹⁶ Podle pamětníka vzpomínal na tuto

92 ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-6533 OV, soudní rozsudky, s. 687–746.

93 VÚA, f. VOS České Budějovice, sp. zn. 1T311/70, rozsudek VOS České Budějovice, s. 37–41.

94 Tamtéž, rozhodnutí o amnestii, s. 51–57.

95 ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB – operativní svazky, arch. č. 10385, zpřístupněn v digitální podobě, scan 10385_3_4_0025, Hodaň – zpráva o výsledku rozpracování.

96 ABS, f. HS PS OSH, čj. 03257/1970, závěr ke zběhnutí voj. Hodaně.

Přístupová polní cesta
ze směru osady Studánky

Sloupek po kterém jeden narušitel
přešel a místo v DZ v kterém
druhý narušitel prolezl

Obr. 2 a 3: Fotodokumentace místa Hodaňových přechodů (ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-6533 OV, dokumentace narušení státní hranice)

patálii i po mnoha desetiletích a na sklonku života pronesl, že se mu o ní ještě občas zdává.

► Jiří Barteček

*Tak jsme teď pořád ve Widni, máme se dobře jak nepracující Italové na hotelu.*⁹⁷

Jiří Barteček (1954) měl již od mala kolem sebe rád spoustu přátel. Žil v úplně fungující rodině, matka ho prý měla ze svých čtyř dětí nejraději a viděla se v něm. Podle ní právě kamarádi byli důvodem, proč se ve škole prospěchově zhoršil a stal se „jen“ instalatérem. Po vyučení trávil s partou po dětmarovických hospodách stále více času. Našel si děvče, avšak hospodu měl raději a za svou Zdeňkou chodil až po

⁹⁷ ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-18596 MV, úryvek z textu na pohledu zasláném z Vídně, s. 33.

nezbytném času stráveném s kamarády. Jiné zájmy prakticky neměl, trochu posiloval, a aby si přivydělal na bujný život, občas melouchařil.

Přátelé jej měli za celkem dobromyslného kumpána, prý neustále vtipkoval. Jeho bývalá milenka Zdeňka Římánková (1957) na něj vzpomínala jinak: *Otěhotněla jsem s ním, ale protože Barteček na mne žártil, nadával mi, a dokonce i bil, rozhodla jsem se i na základě pohovoru s matkou, že s ním přestanu chodit a právní cestou si nechám přerušit těhotenství. Barteček zpočátku nesouhlasil, ale později ano a oba jsme jeli do bohumínské nemocnice před komisi, která souhlasila na základě našich výpovědí, že interrupce se povoluje. Jako důvod uvedl Barteček Jiří, že má slabé finanční prostředky, a dále uvedl, že s takovou rodinou, z jaké jsem já, nemůže žít. Zvláště narážel na mou matku. Protože Barteček takto nenáviděl mou rodinu, mám i já k němu svou nenávisť. Těhotenství bylo přerušeno 30. 4. 1974 v bohumínské nemocnici, rozešli jsme se prakticky v červnu 1974. [...] Byl flegmatické povahy, rád si vypil a hlavně dost. Když si vypil, byl dosti sprostý a každému nadával. O jeho dobré stránce nic nevím.*⁹⁸

Na Bartečkův bezstarostný život začal padat stín blížícího se termínu nástupu vojenské služby. Z vojny měl skutečný strach, usiloval alespoň o její zkrácení na pět měsíců. To předpokládalo pracovat v některém z preferovaných zaměstnání. Požádal proto o převedení v rámci podniku Československé státní dráhy (ČSD), kde pracoval jako instalatér u dráhové distance, k posunu. Podnik jeho žádost zamítl. Zklamaný Barteček dal výpověď a zapsal se do organizovaného náboru na místo havíře v dole ČSM Stonava. Pokud by toto místo získal, nemusel by na vojnu vůbec. S nadějí čekal na výsledek vyřízení své žádosti.

V tu dobu se přihlásil na podnikový zájezd do Jugoslávie. Mezi svými kamarády se netajil tím, že pokud se do zájezdu dostane, nehodlá se vrátit podle itineráře. Chtěl přejít hranici v Terstu do Itálie. V tu dobu mu přišlo předvolání na vojenskou správu. S nadějí vyrazil na úřad. Zde pro něho ale měli hned dvě špatné zprávy. Jeho zařazení do náboru se zamítá a jako branci mu nedovolí ani cestu do Jugoslávie. Obrovsky zklamaný Barteček přenechal své místo v zájezdu svému kamarádovi Jiřímu Cienalovi (1956). Jemu, snad proto, že byl o dva roky mladší, cestu povolili. I ten chtěl zájezd využít k emigraci, avšak u Terstu si vše rozmyslel a k velkému překvapení Bartečka se oba v srpnu setkali v Bohumíně v práci. Barteček mu vyprávěl, že mezitím byli se svým kamarádem Merunou jeho autem na „trampu“ v Polsku. Zde se marně snažil přemluvit nějaké rybáře, aby ho bárkou odvezli ke švédským břehům.

V září dostal Barteček povolávací rozkaz a příští dva roky měl strávit u Pohraniční stráže. Tehdy u něj jeho kamarád poprvé viděl slzy v očích. V říjnu narukoval k výcvikovému praporu do Malacek, kde absolvoval základní výcvik psordova. Následně byl zařazen na rotu prvního sledu do Záhorské Vsi. Písemné prameny nezačaly žádné informace o tom, že by měl nějaké konflikty s vojáky druhého ročníku nebo s důstojníky. V partě „základáků“ byl prý vcelku oblíben pro svou veselou

98 Tamtéž, výpověď Zdeňky Římánkové z 26. 9. 1975, s. 113.

povahu. Velení roty mu přidělilo nejlepšího služebního psa, se kterým získal vítězství a druhé místo na rezortních kynologických soutěžích. Během působení u jednotky byl dvakrát odměněn opušťákem. Podle velitele roty Záhorská Ves majora Kozlovského byl dobrý pohraničník, *nebyl šikanován, měl důvěru, měl vše.*⁹⁹

Když v květnu 1975 přijel domů na opušťák, vedla jeho první cesta za kamarády. Na vojně se již rozkoukal a několik z nich, snad Vlastimila Broszkowitze (1952), řečeného Meruna, Jiřího Ciencalu (1956) alias Jerryho, Jiřího „Jaro“ Kocura (1956) a Libora Hykla (1956), přezdívaného Alan, začal Johan (Bartečkova přezdívka) získávat pro myšlenku společného ilegálního přechodu hranic do Rakouska. Měl již vypracovaný plán, na nich pouze bylo, aby dorazili do Záhorské Vsi.

Dne 13. září 1975 přijeli dva mladíci do Záhorské Vsi a v kasárnách vojenského útvaru si nechali vyvolat Bartečka. Velitel mu povolil odpolední vycházku, večer měl nastoupit do služby. Zašli do místního hostince, kde si návštěvníci zařídili nocleh na privátě a k večeru procházkou doprovodili Bartečka do kasáren. Zatímco pohraničník se chystal do stráže, sami se vrátili do hospody.

Ve 20:30 hod. nastoupila hlídka ve složení voj. Jiří Barteček, psovod – velitel hlídky, a voj. Dominik Polakovič (1955), člen hlídky, na strážní stanoviště Pět vrb. Jejich strážní budka byla již za signální stěnou a rakouské hranice byly jen o několik desítek metrů dále. Vzdálenosti hraniční čáry byla přizpůsobena i taktika nočního zásahu hlídky. V případě podání signálu psovod se služebním psem prošel zátarasem a na jeho vnitřní „vnitrozemské“ straně okamžitě vypouštěl psa k útoku na volno a následoval ho. V případě nezjištění narušitele hledal na kontrolním pásu a na signální stěně s baterkou příznaky pokusu o její zdolání. Druhý člen hlídky se přesunul bezprostředně k hranici, aby případnému narušiteli nadběhl. Současně byla z roty, vzdálené 700 metrů, vyslána poplachová hlídka v služebním automobilu. I přes všechna opatření byla potencionální úspěšnost zásahu problematická, hranice byly příliš blízko, 50–60 metrů za zátarasem.

V 21:35 hod. podal úsek „pravá 3“ signál a hlídka provedla ostrahu podle naučené varianty. Po vyhodnocení dospěla poplachová hlídka společně s Bartečkem k závěru, že signál způsobila zřejmě kočka. *Je zde mnoho koček a vím, že Barteček jednu před měsícem sám zastřelil,*¹⁰⁰ vypověděl později Dominik Polakovič. „Poplachovka“ odjela zpět do kasáren a Barteček pískl na kolegu znamení, aby se vrátil do boudy. Ve 22:50 hod. přišel signál z „pravé 3“ znovu. Hlídka se opět rozdělila, tentokrát však Polakovič neviděl, že by Barteček prosvěcoval zátaras. Uviděl pouze svítící obojek psa vracejícího se zpět na stanoviště. Přijela poplachová hlídka a po chvíli vylétěla světlice na padáčku, za další chvíli dostal Polakovič signál k návratu na stanoviště.

Od kolegů se dozvěděl, že Barteček se ztratil a všichni ho hledají. Velitel roty major Kozlovský velel rotě do zbraně a vyslal pátrací skupiny do úseků pravá 1, 2 a 3.

99 Tamtéž, výpověď mjr. Ludvíka Kozlovského z 8. 10. 1975, s. 129–130.

100 Tamtéž, výpověď Dominika Polakoviče z 16. 9. 1975, s. 15.

Našli jen čepici od maskáčů, služební pes pak podle pachu z čepice dovedl hlídku k řece Moravě, která zde tvořila státní hranici. Okamžitě si vzpomněli na Bartečkovu návštěvu a začali vyhodnocovat stopy, úsek však rozšlapaly zásahové skupiny, takže zda zběhl do Rakouska sám, nebo i s kamarády, hned nevěděli. Když se pohraničníci vrátili na rotu, našli na šatně v sešitě napsaný vzkaz: *Mějte se tu hezky, nic neprozradím.*¹⁰¹ Následující ráno našli radiostanici odhozenou Bartečkem cestou k Moravě, posádka člunu PS vizuálně propátrala rakouský břeh, kde údajně zahlédli zanechanou stopu. Ačkoliv nebylo jasné, zda Barteček uprchl sám, nebo s neznámými mladíky, na pohraniční rotě se říkalo, že utekl i s návštěvou. V této věci začalo být jasno hned druhý den. Na útvar PS do Záhorské Vsi přišel Jiří Ciencala (1956) a sháněl se po Bartečkovi. Když pohraničníci svého kolegu nemohli delší dobu sehnat, vrátil se zpět na nádraží, koupil si lístek do Karviné a čekal na vlak. Teprve potom přijela hlídka PS a na stanici ho zatkla. Při následném výslechu prozradil, že byl s Bartečkem předběžně dohodnutý na převedení do Rakouska. Do Záhorské Vsi přijel na Bartečkovu korespondenční výzvu. Do přípravy bylo zamícháno více kamarádů, které neznal, pouze věděl, že do Záhorské Vsi je měl svojí škodovkou 1000 MB dovézt Meruna. Protože Meruna však přišel o řidičský průkaz za řízení v opilosti, jel Ciencala za Bartečkem dohodnout podrobnosti vlakem. Ještě než stačil nastoupit zpáteční cestu domů, byl zatčen.

Případem se začal zabývat odbor vyšetřování ve VKR oddělení Trenčín. Jeho pracovníci zhruba po deseti dnech zachytili mimo jiné pohlednici zaslanou z Vídně do dětmarovické hospody „U Žida“ (Dělnický dům) podepsanou Johan, Alan a Petr. Bylo potvrzeno, že Barteček neutekl sám. Další vyšetřování odhalilo totožnost dvou dalších uprchlíků: Libora Hykla a Petra Gajdoše (1958). Vyšetřování bylo ukončeno dne 14. října 1975,¹⁰² Vojenská obvodová prokuratura v Bratislavě vypracovala dne 23. října 1975 na Bartečka obžalobu pro trestné činy zběhnutí do ciziny, porušování povinností strážní služby, účast na trestném činu opuštění republiky, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, nedovolené ozbrojování a nedovolený provoz a držení radiové stanice. V intervalu mezi ukončením vyšetřování a vypracováním obžaloby se dne 17. října 1975 vrátil z emigrace teprve sedmnáctiletý učeň Petr Gajdoš, který byl jedním z těch, které přes stanoviště Pět vrb převedl do Rakouska Barteček. Byl okamžitě zatčen a předán vyšetřovateli. Díky jeho výpovědím známe okolnosti hromadného přechodu hranic.

Petr Gajdoš se dne 9. září 1975 v hospodě U Žida náhodně seznámil s Liborem Hyklem. Druhý den byl Gajdoš U Žida znovu. Tato hospoda byla zřejmě mezi „volnou mládeží“ oblíbená i proto, že zde nalévali mladistvým. Se svým spolužákem z učňáku Břetislavem Drápkou probírali jeho ilegální odchod do Rakouska, který se měl uskutečnit v nejbližších dnech. Během rozhovoru si k nim přisedl nově příchozí

101 Tamtéž, s. 17.

102 Tamtéž, závěrečná zpráva, s. 156–159.

Hykl. Z dalšího rozhovoru vyplynulo, že získává další kamarády pro útěk s Bartečkem, doposud sehnal pouze Břetislava Drápku. Odjezd k hranicím byl naplánován již na další den. Ještě ten večer si Drápka odjezd rozmyslel. Druhý den se na cestu vydali pouze Hykl s Gajdošem, přestože se znali pouze dva dny. Sešli se na nádraží v Karviné po sedmé hodině ranní. Odjeli do Dětmovic, kde Gajdoš vybral z rodinné vkladní knížky 5 000 Kč, Hykl si vyzvedl výplatu a šli pro Merunu, který měl jet s nimi. Ten si emigraci rozmyslel a po obou dobrodruzích poslal Bartečkovi jeho výuční list a cestovní pas, který si u něho Barteček během opuštění pro tento účel uschoval. Odjeli do Nového Bohumína, kde Hykl náhodou na nádraží potkal své dva známé Karla Rafaela a Jana Šugara, jedoucí z Přerova domů do Karviné. Prozradil jim cíl jejich cesty a oni se okamžitě rozhodli jet s nimi. Cestovali zvesela – když kolem půlnoci dojeli do Bratislavy, z Gajdošových peněz zbyla větší polovina. Přespali na lavičkách v parku u nádraží a ráno jeli do Malack. V Malackách se ubytovali na hotelu. Šugar a Rafael zde měli roztržku s Gajdošem, a než přišel Hykl ze sprch, jeho kamarádi z Karviné byli pryč i se zbytkem Gajdošových peněz. Odjeli do Prahy na ubytovnu za svým známým, který pracoval na výstavbě letňanského sídliště. Poté co jim došly ukradené peníze, vrátili se do Karviné.

Hykl s Gajdošem odpoledne dorazili do Záhorské Vsi, v kasárnách se legitimovali a nechali si vyvolat Bartečka. Byl právě ve službě, ale jeden z pohraničnicků je z kasáren poslal na jeho stanoviště. Když Barteček uviděl přícházet po silnici Hykla, s radostí slezl z pozorovací věže. Po krátkém rozhovoru přes dráty byl zklamaný, že ze všech jeho kamarádů přijel pouze jeden, s Gajdošem se setkal poprvé v životě. Od svého záměru ale neustoupil a seznámil je se svým plánem. Večer ve 20:00 hod. nastupoval znovu do služby. Kolem 19. hod. ho měli čekat ve vsi u pomníku, který byl od stanoviště vzdálen necelých 100 m. Po smluveném signálu baterkou měli přiběhnout k vratům, které se daly snadno podlézt, a pak je měl dovést k Moravě, kterou měli díky nízkému stavu vody snadno přebrodit do Rakouska. Po instrukcích se rozloučili a Barteček se vrátil na věž, velitel hlídky byl z Bartečkova pojetí střežení již dost nervózní.

Přišel večer a Hykl s Gajdošem marně čekali na smluvený signál, navíc se daleko pomníku nečekaně objevila pohraniční hlídka. Vrátili se tedy autobusem do Malack. Druhý den si nechali Bartečka vyvolat z kasáren v Záhorské Vsi znovu. Omluvil se jim s tím, že bohužel měl ve smluvenou dobu zrovna kontrolu a byl rád, že je nikdo ze stanoviště nezahlédl. Pokus měli zopakovat toho dne. Odpoledne si Barteček vyžádal vycházku a tři kamarádi společně trávili čas v hospodě a procházkou po vsi. Při té příležitosti zašli k pomníku a znovu obhlédli místo. Hodina H byla třiadvacátá, signálem bylo zvolání *Pozor lump!* Aby nebyli Hykl s Gajdošem v pohraniční obci nápadní, Barteček jim vyjednal ubytování na privatě, večer měli sami zajít do hospody a cestou k pomníku hrát opilé, aby nebudili podezření.

V noci oba spiklenci u pomníku opět čekali na smluvený signál, a když uslyšeli hlasité zvolání *Lump!*, rozběhli se k vratům drátěného zátarasu. Zde na ně

již čekal Barteček. Jako první podlehl bránu, načež sedmnáctiletý Gajdoš dostal strach a řekl, že nikam nepůjde. Hykl ho chytl za svetr pod krkem, uštědřil mu pár facek a se slovy *Žádné cipování a dělej!* mu pomohl pod vrata. Hykl podlehl jako poslední a všichni běželi za Bartečkova pobízení k většímu spěchu směrem k Moravě. Barteček cestou odhodil čepici, blůzu, vodítko a radiostanici a za půl minuty byli u řeky. Oblečení překonali řeku a pokračovali od hranic. Nyní již bývalý pohraničník je varoval, že kdyby je pronásledovatelé spatřili, mohli by za nimi jít i do Rakouska. Bloudili příhraničím a v zádech jim vystřelovaly světlice. Kolem 5:00 hod. narazili na železniční trať a té se při pochodu do rakouského vnitrozemí drželi. Byla neděle ráno, když u vesnice našli nepojízdné odstavené auto. Zůstali v něm do pondělního rána a živili se hruškami. V pondělí ráno pokračovali pěšky do Vídně. Kolem 17:00 hod. Barteček na kraji Vídně schoval do křoví samopal a došli k Severnímu nádraží. Přespávali v odstavených vagónech a žili z 1 200 šilinků, které dostal Hykl za hodinky a zlatý prsten. Když jim zhruba po týdnu došly peníze, Barteček a Gajdoš se dne 20. září 1975 přihlásili na policejní stanici, Hykl se jim den předtím na potulkách ztratil.

Policisté je dva dny vyslyšali a poté, co s nimi vyzvedli uschovaný samopal, je odvezli do Traiskirchenu. Zde se setkali s Hyklem, na kterého policie narazila v jednom z odstavených vagonů. Po opětovných výsleších a sedmnáctidenní karanténě se z nich stali běžní táboroví uprchlíci na podpoře. Jejich kamarádství povadlo a Barteček s Hyklem se drželi stranou od Gajdoše. V polovině října 1975 se Gajdošovi telefonicky ozval jeho známý Petr Čepela z Karviné, toho času učeň v oboru číšník na praxi ve Vídni, a domluvili si schůzku. Na ní mu vyprávěl novinky z domova: Gajdošova matka prý synovu emigraci těžce nese. Volala Čepelovi do Rakouska a prosila ho, aby Petra v Rakousku našel a přiměl k návratu. Tehdy se Gajdoš na místě rozhodl dobrodružství ukončit a ještě téhož dne s Čepelou navštívili československý zastupitelský úřad. Za tři dny si měl přijít pro cestovní doklady. Gajdoš se již do tábora nevrátil a přespával u Čepely. Dne 17. října 1975 Gajdoše odvezl pracovník zastupitelského úřadu na hraniční přechod do Bratislavy a předal ho příslušníkům PS.

Jak byl mladistvý navrátilce potrestán, se nepodařilo zjistit, Barteček byl dne 26. listopadu 1975 v nepřítomnosti odsouzen ve smyslu obžaloby k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání pěti a půl roku.¹⁰³ Zda VKR stála za Gajdošovým návratem, či sehrála v případě jinou roli, se nepodařilo zjistit, jména uprchlíků v evidencích VKR nefigurují.

Motivací k Bartečkovu zběhnutí byla zřejmě touha po dobrodružství a poznávání světa, to byl asi hlavní důvod, proč nejspíš způsobil zkrat na signalizaci a při fingovaného zásahu zběhl i s kamarády do Rakouska. Podle posledních zpráv se chystal vycestovat z Traiskirchenu do Kanady.

---

103 Tamtéž, rozsudek VOS Bratislava, s. 220–224.

Obr. 4: Fotografie z rekonstrukce (ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-18596 MV, s. 170)

Obr. 5: Pohled na strážní stanoviště Pět vrb (ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-18596 MV, s. 170)

Obr. 6: Detailní pohled na strážní stanoviště, kudy Jiří Barteček převedl své dva kamarády a společně odešli do Rakouska (ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-18596 MV, s. 170)

► Zběhnutí vojína Ernesta Kašáka, vojína Milana Chovančíka a Edisona

Svého činu upřímně lituji a v budoucnu se budu snažit poctivou prací svoji trestnou činnost odčinit a dokázat svůj vztah k naší republice a k našemu zřízení.¹⁰⁴

Dne 21. srpna 1976 v 17:00 hod. zástupce dozorčího důstojníka pohraniční roty Chlum u Třeboně četař absolvent Koloman Vácval vyslal trojčlennou hlídku na piket Longava. Hlídka ve složení vojín Ján Hujdič (1954), velitel piketu, vojín Ernest Kašák (1956), velitel hlídky pro zásahy, a vojín Milan Chovančík (1957), člen hlídky, měla za úkol střežit pravý úsek roty mezi hraničními mezníky VI/4 a VI/7. Piket bylo předsunuté stanoviště, mívalo podobu chatky či stavební buňky a z taktických důvodů bylo zřizováno na místech střežení vzdálených nebo jinak hůř přístupných z kmenové jednotky. Pohraničnickům poskytovalo nezbytné zázemí pro výkon služby a odpočinek. Členové hlídky se střídali tím způsobem, že dva byli na stráž a jeden

¹⁰⁴ ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-23584 MV, výpověď Milana Chovančíka z 21. 1. 1977, s. 175.

odpočíval. S rotou byli ve spojení prostřednictvím linkových pojítek a radiostanice, hlídka měla za úkol hlásit ústředně průběh služby.

Podle plánu ostrahy hranic vyrazili na Longavu pěšky, přičemž během přesunu plnili úkoly kontrolní hlídky. Prováděli průzkum terénu, kontrolu neporušenosti drátěného záatarasu a funkčnosti samostřílných zařízení signalizačních raket, tzv. výmetnic. Kolem osmnácté hodiny hlídka zahlásila převzetí stanoviště a další služba probíhala bez zvláštních událostí.

V 21:10 hod. hlásil voják Kašák na jednotku, že zaznamenali signál na úsekovém přístroji Krystal, a proto odchází *přes pravou pět* za drátěný záataras situaci prověřit. Jednalo se o poměrně běžnou záležitost, proto když hlídka nehlásila výsledek prověrky, nezpůsobilo to nic než malý podiv dozorčího útvaru. Zabýval se v tu dobu s velitelem roty tvorbou směrnic výkonu služby na piketu a až ve 22:00 hod. vydal dozorčímu ústředny vojínu Dušanu Gonosovi rozkaz prověřit spojení se všemi hlídkami v terénu. Vše se zdálo být v pořádku, pouze na Longavu se nedovolal ani pojítkem, ani radiostanicí. Navíc v mikrotelefonu prý slyšel něco jako vzdálené volání. O všech těchto poznatcích bezprostředně informoval dozorčího útvaru.

V pravém úseku byla v tu dobu kontrolní hlídka desátníka absolventa Štefánka s úkolem prověřit výkon služby a aktivizovat služební psy na stanovišti 3. průsek. Následně měli zkontrolovat piket na Longavě. Kontrolní hlídku telefonicky zastihl ppor. Kubánek na stanovišti 3. průsek a vydal jí doplňující rozkaz co nejdříve zjistit, proč se nehlásí piket Longava. Desátník abs. Štefánek s vojínem Urbanem běželi určeným směrem podél drátěného záatarasu, asi 2 km od piketu uslyšeli vzdálené volání o pomoc. Když se opakovalo, kontrolní hlídka z nejbližší zdířky oznámila polním telefonem situaci na rotu. Dozorčí jim nařídil, aby doběhli blíže k piketu a ujistili se, zda hlas jde skutečně z Longavy. Po chvíli hlídka potvrdila své předchozí hlášení. Vzápětí telefonoval dozorčímu na Chlumu signalista sousední roty, že jejich hlídka na styku úseků obou rot zaslechla směrem z Longavy volání o pomoc. V místnosti dozorčího byl právě velitel roty, který po těchto telefonátech poslal dozorčího důstojníka s poplachovou hlídkou zjistit, co se děje. Když dorazili na místo, uviděli ve světlech automobilu velitele piketu Hujdiče stojícího spoutaného zády ke stromu. Na dotazy dozorčího nemohl ani odpovědět. Když přemohl třas, dostal ze sebe, že oba zdrhli přes vrata. Kubánek vyhlásil na jednotce pohraniční poplach. Bylo 22:40 hod., když poplachová hlídka prošla průchodem v drátěném záatarasu a nasadila psa na stopu zanechanou na kontrolním pásu. Následovali jej až na státní hranici k mezníku VI/6. Zde zastavili a po krátkém průzkumu se vrátili k Hujdičovi, kde již byla i kontrolní hlídka des. abs. Štefánka. Hujdiče osvobodili z pout, a když se uklidnil, popsal, co se na piketu stalo.

Kolem 18:00 hod. převzali službu a jako první začali střežit úsek z věže Kašák s Chovančíkem. Kolem 19:15 hod. je Hujdič zavolal dolů, Chovančík šel odpočívat a zbylí dva pohraničníci začali hlídkovat z nočního stanoviště u vrat záatarasu. Podle

rozkazu vydaného dozorcím poslal přibližně ve 21:00 hod. Hujdič Kašáka na průzkum terénu. Pomohl mu naložit na záda těžkou radiostanicí a společně prověřili její funkčnost. Chovančík zaujal místo u vrat a Hujdič šel do piketu odpočívat. Kašák udělal několik kroků, načež se otočil s namířeným samopalem na Hujdiče stojícího dosud ve dveřích piketu. Křikl na něho, ať vyjde ven. Hujdič se domníval, že si Kašák dělá nejapnou legraci, proto mu řekl, aby neblbnul, dál si ho nevyšiml a šel si lehnout. Nato Kašák natáhl samopal a zařval na Hujdiče, že to myslí vážně a ať vyleze z piketu. Zvuk závěru Hujdiče přesvědčil, že se nežertuje. Když vyšel ven, Kašák na něho mířil samopalem a svítil mu baterkou do očí. Kašák zavolal na Chovančíka, který stál asi deset metrů stranou, ten přiběhl a nasadil Hujdičovi na levou ruku náramek pout. Kašák přiměl Hujdiče, aby se postavil zády ke stromu, načež mu Chovančík sepnul obě ruce za kmenem pouty. Nabrali si uvnitř konzervy a chleba, prohledali spoutaného Hujdiče, vzali mu zásobník a varovali před hlasitými projevy. Telefonem ohlásili na rotu, že odchází přes vrata drátěného zátarasu pravá 5 prověřovat Krystal. Ozbrojeni pak odešli i se psem Edisonem směrem do Rakouska. Hujdič asi po 10 minutách sebral odvahu a začal volat o pomoc. Po 30 minutách uslyšel z rakouské strany štěkot psů a provoz motorových vozidel, hluk za hranicemi trval asi půl hodiny. Teprve pak dorazily hlídky PS a vysvobodili ho z pout. Hujdič odnesl dobrodružství mnohačetnými zhmožděninami zad, paží a ramenního kloubu, navíc utrpěl posttraumatický šok, jehož léčení si vyžádalo lůžkovou péči.

Bezprostředně po dezerci obou pohraničnicků uzavřela rota Chlum u Třeboně společně se sousední jednotkou Tokániště hranice a provedla pátrací akce, avšak bez naděje na úspeších.

Druhý den v 9:00 hod. ráno přišel na československou celnici hraničního přechodu Gmünd – České Velenice rakouský celní inspektor, vyžádal si rozhovor s protějškem a farizejsky se tázal, zda jim nechybí služební pes s nápisem na obojku Edison. Prý je momentálně v péči četnické stanice v Gmündu. Nadporučík Stejskal odpověděl, že mu o *zběhnutí psa není nic známo, ale že učiní dotaz na velitelství*.¹⁰⁵ O hodinu a půl později přišel znovu příslušník Zollwache znovu, Rakušané podle všeho zřejmě neměli náladu na podobné hry. Celní inspektor rezolutně řekl, že četníci nebudou psa ze svého živit, pokud si ho Češi nevyzvednou do pěti minut, odvezou ho na hraniční přechod v Halámkách a tam ho prostě vypustí. O 10 minut později československá strana přislíbila jeho převzetí ve 14:30 hod. s tím, že by bylo dobré předat i ostatní věci. Rakouští celníci odpověděli podobně vstřícně jako jejich přeshraniční kolegové: o předání dalších věcí jim není nic známo, ale že učiní dotaz na velitelství. Ten den si zástupci PS v Českých Velenicích převzali pouze Edisona. K dalšímu setkání zástupců pohraničních složek došlo na žádost rakouské strany dne 24. srpna 1976 ve 14:00 hod., tentokrát na hraničním přechodu Hatě. Zástupce rakouské policie Hofstadtäter předal náčelníkovi hraničního přechodu dva samopaly, 99 nábojů

105 Tamtéž, opis dálnopisu, s. 2.

a další výstroj hlídky s tím, že se jedná o materiál vojenských zběhů zadržných v prostoru České Budějovice na rakouském území. Jména vojenských zběhů neuvedl, protože si je můžeme sami zjistit podle čísel zbraní.¹⁰⁶

Případ se zdál být uzavřen, vyšetřovatel StB ve VKR podplukovník Alois Lorenčíč provedl rutinní vyšetřování s návrhem konečného opatření: *Podat na obžalované vojiny základní služby Enesta Kašnáka a Milana Chovančíka obžalobu pro trestné činy zprotivení a donucení k porušení vojenské povinnosti podle § 9 odst. 2, 275 odst. 1, 2 písm. b), zběhnutí do ciziny podle § 283 odst. 1, porušování povinnosti strážní služby podle § 285 odst. 1, 2. písm. a), b) a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. b) tr. zákona.*¹⁰⁷ Prokurátor vojenské obvodové prokuratury v Českých Budějovicích se závěry vyšetřovatele více méně souhlasil a dne 4. listopadu 1976 podal na oba zběhy obžalobu.¹⁰⁸

Tak jako v obdobných případech se do hry vložila i VKR. Její svazek vedený na oba zběhy byl sice na konci osmdesátých let zničen, nicméně komparací si lze snadno učinit představu o jejím zákulisním působení. To pobíhalo tak, že provedla šetření v okruhu blízkých obou zběhů a zjistila, kdo z nich útěk neschvaluje. Mezi nimi pak vybrala někoho ochotného, kdo se bude v dopisech pod vedením příslušníků VKR snažit přimět zběha k návratu. Pokud se případ vyvíjel nadějně, což VKR zpravidla zjišťovala kontrolou korespondence, zorganizovala výjezd blízké osoby za zběhem. Jejím úkolem bylo jej na místě osobně přesvědčit (součástí bylo i rozptýlení obav z drakonického postihu v případě návratu), popř. mu pomoci s vyřízením potřebných formalit. Takto vyslané osoby procházely před výjezdem školením, jak si v zahraničí počínat, aby jejich snahy o vyvedení byly úspěšné.

Podobné zákulisní působení proběhlo i v případě Kašáka a Chovančíka. Výsledkem byl příjezd Milana Chovančíka na hraniční přechod Hatě dne 22. listopadu 1976. Byl okamžitě vzat do vazby, kde mu bylo sděleno obvinění z trestných činů ve smyslu výše uvedené obžaloby. Zběh svoji vinu uznal hned na počátku vyšetřování, začal s vyšetřovateli spolupracovat a podrobně jim popsal okolnosti předcházející zběhnutí, vlastní událost i věci následující.

Na vojnu k záložně výcvikového praporu PS Suchdol nad Lužnicí přišel 3. dubna 1976 s dvojdenním zpožděním. Cestoval totiž se svým kamarádem Jiřím Kyselým a v Praze je děvče Kyselého seznámilo kamarády, se kterými vytáhli na dlouhý flám. Parta a rokenrol, to byl jeho předvojenský život, se kterým se těžko loučil. U PS z něho udělali psovoda a po základním výcviku jej převedli na rotu prvního sledu v Chlumu u Třeboně. Jak se mu na vojně líbilo, si lze snadno představit z krátkého dopisu psaného právě Jiřímu Kyselému.

106 Tamtéž, záznam z 13. 9. 1976, s. 105.

107 Tamtéž, závěrečná zpráva odboru vyšetřování StB ve VKR oddělení Tábor z 18. 10. 1976, s. 110–114.

108 Tamtéž, obžaloba prokurátora vojenské obvodové prokuratury v Českých Budějovicích z 4. 11. 1976, s. 116–120.

Ahoj Jiří.

Tak tě zdravím a slyšel jsem že zase oklepáváš. Teď u nás na retě byl Henza B. však víš který. Doufám že mi napíšeš kde jsi se stratil jak jsme šli do Moravy. Já jsem pak potkal ty dva kámoše co byli pro ty klíče. Potkal jsem je v Besedě. Jak budeš psát tak mi napiš kdy se Iréna vrátí s ciziny, chtěl bych cigarety.

Jinak doma bylo výherně až na to že te utekle. Dneska je 25. asi 28. jedu do Budvaju do zubaře, tak doufám ze se někde potkáme.

Jinak Richter dostal kurevského psa. MUČKA se zase zašívá, ale je vrchní rajonista. Dneska mám hraniční volno a nudím se. Vzpomínáš na toho svebadaíka Mlčecha to byl pěkný cip, ale teď je ještě větší. Jiří porad mi jak bych dostal co nejlíp dostal žloutenku, žeru všechno co je špatné, ale pořád nic. Poslední dny byl pořád poplach, tak jsme pořád seděli na drátech. Už mě te přestává zase bavit a nejraděj bych s tím praštil, ale vždycky si vzpomenu na jednu větičku Příjde den.

Už zase mi stojí mozek ta já už končím.

vojáček Gryšáček chudáček

Už mi přišly fotografie.

Ještě ti napíšu moji adresu: voj. Milan Chovančík PS-1 kóta 510
Chlum u Třebeně
okr. Jindřichův Hradec.

Obr. 7: Dopis Milana Chovančíka Jiřímu Kyselému, toho času zařazenému jako střelec velitelské jednotky v Českých Budějovicích, z 2. července 1976 (ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-23584 MV, obžaloba prokurátora vojenské obvodové prokuratury v Českých Budějovicích z 4. listopadu 1976, s. 31)

U jednotky neměl mnoho kamarádů, více se skamarádlil pouze s Kašákem. Oba spojoval zájem o rockovou hudbu. Přestože Kašák, který byl na vojně o půl roku déle, znal Chovančíka málo, začal jej „zkoušet“, *jestli by se s ním nepodíval do reichu*.¹⁰⁹ Několik rozhovorů prý takto zapředl v průběhu srpna, oslovený voják jim ale nepřisuzoval žádnou vážnost a Kašáka odbýval s tím, že se musí rozhodnout. První společnou službu na hranicích měli 21. srpna 1976. Po příchodu na Longavu začali střežit úsek z věže. Zde mu Kašák řekl, že během služby utečou. Chovančíkova odpověď prý byla, že dosud není rozhodnutý. O žádném plánu Kašák nemluvil, proto byl Chovančík poměrně překvapený, když později od vrat sledoval, jak Kašák míří na Hujdiče a křičí na něho, *ať nedělá voloviny, nemá pindy a leze ven*.¹¹⁰ Na Chovančíka zavolal, ať přinese pouta. *Dal jsem Hujdičovi pouta a on si na výzvu Kašáka sám připnul pouta na jednu ruku. Poté mu Kašák nařídil, aby se postavil zády*

109 Tamtéž, výpověď Milana Chovančíka z 30. 11. 1976, s. 138.

110 Tamtéž, výpověď Milana Chovančíka z 24. 11. 1976, s. 127.

ke stromu, a Kašák mi řekl, abych Hujdiče připoutal. Nemohl jsem Hujdiče připoutat, protože strom byl dost silný, a navíc se mi klepaly ruce. Kašák na mne řval „kurva dělej!“ a stále mířil samopalem. Kašák mi potom pomohl a tak jsme Hujdičovi za stro- mem sepnuli pouta. Potom Kašák nařídil Hujdičovi, ať je klidný a nehuláká. Pojítkem zavolal k jednotce, nevím přesně, co říkal, ale něco o tom, že za drátěným zátarasem bzučí krystal nebo vystřeluje výmětnice, a tak že to jdeme prověřit. Kašák vzal potom Hujdičovi zásobník s ostrými náboji a říkal, že Hujdič se samotným samopalem nic nesvede. Přes vrata drátěného zátarasu jsme potom odešli směrem ke státní hranici. Odnegli jsme s sebou dva samopaly, 5 zásobníků, pojítko, bodáky a odvedli jsme služeb- ního psa Edison. Hranici jsme překročili u mezníku na cestě od strážnice Longava. Šli jsme rakouským územím pořád po cestě mezi lesy. V první menší vesničce v Rakousku jsme civilním osobám řekli, že jsme utekli z ČSSR, dorozumívali jsme se s nimi všelijak. Tam nám dali najíst, nakrmili psa a zavolali policii z Litschau. Asi za hodinu příje- li uniformovaní příslušníci, odebrali nám zbraně a odvezli nás do Litschau, kde jsme vyplnili nějaké formuláře. Čekali jsme do rána a potom nás odvezli do Gmündu, tam jsme odevzdali psa. Zde jsme opět vyplňovali nějaké formuláře, a když jsme řekli, že chceme zůstat v Rakousku, tak nás kolem 16. hod. dne 22. 8. 1976 odvezli do sběrného tábora v Traiskirchenu.¹¹¹

Chovančík s Kašákem byli po příchodu zařazeni na pokoj pro zhruba dvacet osob, spolu s nimi tam byli ještě dva uprchlíci z Československa, jeden z Polska a další z Jugoslávie. Asi po čtyřech dnech, kdy neměli opouštět pokoj, byli pozváni k výslechům. Otázky dvou mužů a tlumočnicka směřovaly nejen k osobním údajům (hranice přešli bez veškerých dokladů) a důvodům emigrace, ale i k informacím vo- jenského charakteru. Chovančík vyšetřovateli StB přiznal, že při výslechu v Traiskir- chenu hovořil o počtech mužů a bojové techniky praporu v Suchdole nad Lužnicí, o průběhu výcviku a o jménech velitelů. Podobné údaje sdělil i o rotě Chlum u Tře- boně, v tomto případě navíc hovořil o organizaci ostrahy hranic. Vyslýchaného pře- kvapilo, že Rakušané mnoho věcí ví, včetně bydliště velitele roty kpt. Neumanna, ale i tak měl co nového sdělit, případně čím jejich zpravodajské informace doplnit či potvrdit.

Po 26 dnech strávených na pokoji v „karanténě“ dostali provizorní doklady s možností volného pohybu po celé zemi. Požádali o pomoc organizaci Charitas, která jim vyplácela týdenní podporu 200 šilinků, zajišťovala jim šatenky a pomáha- la jim s přípravou vycestování. Oba se přihlásili k emigračnímu řízení do Kanady, a když byly jejich žádosti kanadskou správou odmítnuty, zažádali o vystěhování do USA.

Sháněli práci, Chovančíkovi se podařilo najít sezónní zaměstnání při sbě- ru hroznů na vinici (denní mzda 250 šilinků a strava) a při sběru kapusty, obě zaměstnání musel tajit, protože by ztratil nárok na podporu. Táborový život se

111 Tamtéž, s. 128.

Chovančikovi zřejmě příliš nezamlouval, prý celou dobu přemýšlel, jak se vrátit zpět. Od spontánní cesty ho odrazoval strach z následného postihu. V táboře se prý hovořilo o patnácti letech vězení. Avšak když se mu 19. listopadu 1976 ohlásil otec z Vídně, nestálo ho to ani příliš velké přemlouvání, aby přiměl syna k návratu. Společně zašli na zastupitelský úřad a tamější zaměstnanec Chovančíka zavezl do tábora, kde mu pomohl vyřídit potřebné výstupní formality. Poté mu ve Vídni vystavili cestovní průkaz a 22. listopadu 1976 opět zaměstnanec zastupitelského úřadu odvezl otce i syna Chovančikovi na hraniční přechod v Hatích a předal ho příslušníkům hraničního přechodu. Chovančík však dál s otcem necestoval, domů se měl podívat až o několik let později.

Dne 5. dubna 1977 zasedl Vojenský obvodový soud v Českých Budějovicích, aby projednal případ zběhnutí Ernesta Kašáka a Milana Chovančíka. Již k dříve vypracované obžalobě přibylo obvinění Chovančíka z trestného činu ohrožení služebního tajemství. Během vyšetřování totiž vstoupil na tenký led, když přiznal svoji vstřícnost, se kterou hovořil před rakouskými bezpečnostními orgány o vojenských záležitostech, se kterými se seznámil během svého působení u PS. Vyšetřovatel StB nechal soudního znalce vypracovat posudek, který měl posoudit závažnost vyzařených informací. Podle jeho závěru byly tyto informace stupně utajení tajné a tvořily předmět služebního tajemství.¹¹² Při posuzování případu však soud projevil vůči Chovančikovi jistou dávku blahosklonnosti. Jeho čin zběhnutí označil jako motivovaný *nerozumnou dobrodružností a zvědavostí* a předem nepřipravený. Kašáka soud označil za hlavního iniciátora a organizátora zběhnutí, naopak Chovančík, přestože jednal jako spolupachatel, se k činu nechal svést. K vyzařeným služebním událostem soud konstatoval, že Chovančík se dopustil pouze trestného činu ohrožení služebního tajemství. Tehdejší právní řád pracoval s pojmy služební tajemství a státní tajemství. Pokud by soud shledal kolizi se státním tajemstvím, neměl by prostor na přílišnou shovívavost. Při posuzování výše trestu soud zohlednil Chovančíkův sebekritický postoj spočívající zejména v návratu do republiky a spolupráci s vyšetřovateli a upřímnou lítost nad spáchaným činem, který nebyl motivován politicky. Oproti tomu Kašák trestný čin zorganizoval, a přestože věděl o Chovančíkovu úmyslu ukončit emigraci, sám návrat odmítl. Za výše uvedené trestné činy byl Milan Chovančík odsouzen ke třem a půl roku odnětí svobody a Ernest Kašák v nepřítomnosti k pěti a půl roku odnětí svobody. Trest si měli odpykat v I. nápravně výchovné skupině.¹¹³

Závěrem je nutno zdůraznit, že nebytí akce VKR na vyvedení vojenského zběha, soud by mohl své verdikty vynést pouze v nepřítomnosti obou obviněných. Chovančík po návratu svůj čin zhodnotil následovně: *Na svoji obhajobu bych chtěl uvést, že po mém zběhnutí jsem byl ze všeho dost „vyjevený“, nevěděl jsem, co budu v Rakousku dělat,*

112 Tamtéž, znalecký posudek o oboru utajovaných skutečností ministerstva vnitra, s. 170.

113 Tamtéž, rozsudek 3 T 26/77 VOS České Budějovice, s. 203–211.

Obr. 8 a 9: Fotografie z rekonstrukce (ABS, f. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-23584 MV, dokumentace, s 32)

a svého činu zběhnutí jsem krátce po přechodu státních hranic litoval.¹¹⁴ [...] [P]řemýšlel jsem o návratu zpět do ČSSR. K návratu mi však chyběla odvaha a obával jsem se vysokého trestu, kterým mi vyhrožovali. K návratu jsem se nakonec rozhodl na základě dopisů rodičů a po rozhovoru s otcem ve Vídni. Jsem si vědom toho, že za své jednání budu potrestán. Po výkonu trestu chci pracovat tak, abych svoji trestnou činnost odčinil.¹¹⁵

Závěr

Během sedmdesátých let minulého století dezertovalo od pohraničních ozbrojených složek celkem 79 příslušníků, mimo příslušníků PS počet zahrnuje i jednoho celníka (Jaroslav Mach) a jednoho příslušníka armády z povolání (Vilém Klír). Počet případů je téměř paritně rozložen mezi rakouské (42) a německé (37) hranice. Typologicky by se jednotlivé kauzy daly rozdělit na zběhnutí z výkonu služby (52, pojem zahrnuje nejen ostrahu, ale například i údržbové práce na signální stěně, kurýrní cesty apod.) a mimo službu (27). Důvod převažujícího počtu „služebních“ dezercí je nasnadě: ze stanovišť, která byla mnohdy v bezprostřední blízkosti hranic, se prchá snadněji než z míst od hranic vzdálenějších.

Řada zběhnutí ve službě byla uskutečněna při samostatném výkonu v blízkosti hranic. Minimálně 16 pohraničnicků dezertovalo z jednočlenných hlídek, 5 pohraničnicků za situace, kdy způsob ostrahy nařizoval či umožňoval střežení pouze jednomu z vícečlenné hlídky (například odpočinek druhého příslušníka v piketu), a dalších 6 pohraničnicků uteklo ze samostatných pracovních činností, avšak mimo výkon strážní služby. Tato skutečnost přiměla velení PS minimalizovat v následujícím období nasazení samostatných střežení a dalších činností do systému ostrahy hranic. Snad tímto lze vysvětlit v následující dekádě nárůst počtu dezercí, při který bylo proti kolegům užito násilí. Z téměř dvojnásobného počtu případů byly v sedmdesátých letech pouze 2 násilné, oproti 7 ze 42 v osmdesátých letech minulého století.

Jak již bylo naznačeno v úvodu, četnost případů kulminovala na počátku sedmdesátých let, což lze vyložit jako doznívání reakce na okupaci v roce 1968. Z následující tabulky vyplývá, že „okupační“ vlna dezercí končí rokem 1971, poté se situace „standardizuje“ na počty známé z osmdesátých let.

Rok	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Zběhů	24	47	30	10	4	3	2	6	2	6	6	10

Rok	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Zběhů	5	2	2	3	6	6	6	3	3	4	2

114 Tamtéž, výpověď Milana Chovančíka z 21. 1. 1977, s. 175.

115 Tamtéž, výpověď Milana Chovančíka z 2. 12. 1976, s. 152.

Útěk pohraničníka do zahraničí byl považován za závažný delikt spojený s bezpečnostním rizikem pro systém ostrahy hranic. Prevence a minimalizace případných následků tak patřila k prioritním úkolům, jež u Pohraniční stráže vykonávaly útvary Vojenské kontrarozvědky. Metodika této činnosti byla ve sledovaném období upravena rozkazy náčelníka VKR vydanými v letech 1967¹¹⁶ a 1978¹¹⁷. Specifikovaly způsoby předcházení zběhnutí a odhalování příznaků tipováním rizikových osob a jejich monitorováním prostřednictvím sítě tajných spolupracovníků. Při získání signální informace, že existuje důvodné podezření přípravy zběhnutí, bylo uloženo zahájit rozpracování s úkolem zjistit konkrétní účastníky a jejich motivy. Dotyčným potom mělo být zamezeno v přístupu k informacím představujícím státní tajemství, mělo být znemožněno jejich působení na bezpečnostně citlivých pracovištích nebo ve skladech zbraní a munice a zabezpečeno jejich převedení na úsek, kde bylo možné kontrolovat jejich pohyb a činnost. V případě zdokumentování trestné činnosti spočívající v přípravách zběhnutí byl o případu informován vyšetřovatel StB ve VKR. Následovalo profylaktické opatření nebo „realizace“, tj. trestní stíhání. Operativní důstojníci VKR měli zároveň za úkol odhalovat i nedostatky velitelského charakteru, které mohly zběhnutí zapříčinit, například týkající se kázeňské praxe, porušování předpisů při nakládání se zbraněmi, výkonu dozorcí a strážní služby a podobně. Kontrarozvědka měla zároveň uloženo poskytovat součinnost při výchovné práci s vojáky, čímž byla myšlena výchova k socialistickému vlastenectví, nenávisť vůči třídním nepřítelům, „objasňování“ skutečného života v kapitalistických zemích a podobné ideologické ovlivňování.

Pokud už ke zběhnutí vojáka do zahraničí došlo, byl příslušný operativní pracovník povinen provést následující šetření: informovat se na dotyčného u velitele jednotky a v místě bydliště, zajistit prohlídku zanechaných věcí a písemností, zjišťovat okolnosti a motivy útěku, zorganizovat pátrání spojené se zajištěním opatření na státní hranici a iniciovat úkony podle trestního řádu. V případě předpokladu méně rozhodné motivace zběha k emigraci se VKR snažila o tzv. vyvedení zběha zpět na území ČSSR, což obvykle obnášelo jeho ovlivňování prostřednictvím kontrolované korespondence, případně i návštěva v zahraničí členem rodiny „proškoleným“ VKR. V případě, že se dotyčný rozhodl k návratu, byl po zadržení předán vyšetřovateli, který zahájil trestní řízení. Výsledky vyšetřování byly předloženy vojenskému prokurátorovi a následně vojenskému soudu. Odsouzení následovalo i v případě nepřítomnosti stíhaného. Trest za dezerci do ciziny se v tomto období zpravidla pohyboval kolem tří a půl roku či čtyř let nepodmíněného trestu odnětí svobody v I. nápravně výchovné skupině. Tato obvyklá trestní sazba se zvyšovala až na sedm nebo osm let odnětí svobody v případě zběhnutí vojáka z povolání

116 ABS, f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky, rozkazy náčelníka HS VKR, č. 12/1967, opatření VKR v boji proti zběhnutí do ciziny a některým zvláště nebezpečným formám zběhnutí.

117 Tamtéž, č. 18/1978, opatření VKR proti zběhnutí do ciziny, opuštění republiky a dalším zvláštním závažným formám zběhnutí.

nebo když měl soud za prokázané vyžrazení státního či služebního tajemství nebo špionáž. Zostření trestu mohlo být spojeno se zařazením do II., nebo dokonce III. nápravně výchovné skupiny. Nutno říci, že zpravodajské výsledky vedené zástupci nepřátelských speciálních služeb absolvoval každý zběh a soudy mnohdy věc posuzovaly zdánlivě bez logiky a dostatečného zdůvodnění. Naopak snížení sazby mohl dezertér dosáhnout až na osmnáct měsíců, když se ze zahraničí dobrovolně vrátil, nepřiznal nadstandardní kontakty s nepřátelskými zpravodajci a svého činu dostatečně litoval.

V pozdějším, z tohoto pohledu podstatně klidnějším období se problematice zevrubněji věnuje dokument „Analýza příčin a motivů zběhnutí vojáků základní služby do ciziny“, zpracovaný VKR v roce 1975.¹¹⁸ Téma sleduje pouze za období prvního pololetí tohoto roku a na celkovém půdorysu ozbrojených sil ČSSR, tedy kromě PS i armády. Tehdy došlo ke zběhnutí osmi vojáků, přičemž v polovině případů se jednalo o příslušníky PS (statistiku armádní části zvyšuje jeden tříčlenný případ). Je charakteristické, že zkoumání sledovalo výhradně preventivně-represivní linii, přičemž řešení samotných příčin rozhodnutí emigrovat se prakticky vyhýbá. Přesto závěry analýzy poměrně dobře lícují s případy během celých sedmdesátých let, neboť problémy v ní citované lze nalézt poměrně pravidelně. Jejich vymýcení patrně soustavně naráželo na objektivní problémy: vysoké počty samotných monitorovaných vojáků, slabé operativní schopnosti mnohých útvarových důstojníků VKR a nevyrovnané organizační kvality velitelů pohraničních rot. Z analýzy vyplývají následující poznatky:

- проверки vojáků před nástupem základní vojenské služby často vykazovaly pouze formální zpracování a mnohdy bylo uděleno kladné, avšak nedostatečně podložené státobezpečnostní hodnocení (u zběhů byly odhaleny rizikové poznatky týkající se rodinného prostředí, osobního života i pracovní morálky);
- laxnost v dodržování předpisů na útvarcích, nedostatky v režimu služby na státní hranici;
- byla konstatována vyšší náročnost agenturně operativní práce vzhledem k prostředí, samotný dostatek tajných spolupracovníků a důvěníků nebývá rozhodující, vyhledávací činnost není na požadované úrovni;
- výčet nejčastějších rizikových faktorů v chování potenciálních zběhů: osoby, které se již před nástupem základní vojenské služby pokoušely o emigraci, osoby již trestané za svévolné vzdalování se od útvaru, osoby dříve trestané za kriminální činnost, alkoholismus, sklony k násilí, dobrodružná povaha, záporný poměr k vojenské službě, osoby z rozvrácených rodinných poměrů se zanedbanou výchovou, záliba ve zbraních, osoby očekávající vyšetřování pro činy spáchané během služby, osoby se špatnou pracovní morálkou, osoby mající styky na osoby

118 ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, různé, k. 607.

žijící v kapitalistických zemích, osoby obdivující západní způsob života (včetně oblíbenosti západní hudby a techniky!), osoby nervově labilní;

- zdůrazňovány jsou ale i poměrně vážné rizikové signály: změny v chování, stranění se kolektivu, zmínky o problémech v osobním životě;
- rizikové jevy byly zjištěny i na úrovni velení: nedostatky v dozorcích a strážních službách, hrubé zacházení s vojáky a jejich šikanování, požívání alkoholických nápojů v prostorách útvaru, nezdravé vztahy mezi ročníky („staromazáctví“) a „falešné kamarádství“ (nežádoucí nadřazení osobních vztahů nad dodržování předpisů);
- v práci operativních příslušníků VKR byly shledány tyto nedostatky: nízký počet spolupracovníků mezi vojáky, neefektivní a mělká práce s agenturní sítí, z toho vyplývající povrchní znalost situace mezi vojáky, přeceňování prověřkových materiálů v osobních spisech.

Co se týče motivů, zaznamenali autoři ve srovnání s osmdesátými lety u vyšetřujících i zpravodajských orgánů slabší úspěšnost jejich bližší identifikace. Ty zjištěné se od zmíněného období ale zásadně neliší a s přihlédnutím k blízkosti událostí roku 1968 bývaly obvykle tyto: nesouhlas se sovětskou okupací Československa, nespokojenost se společenskou situací v zemi a možnostmi vlastního uplatnění, touha po vyšší životní úrovni, odpor k vojenské službě, nesnesitelnost poměrů na útvaru a šikanování, strach z trestu za provinění, osobní problémy. Mnohé z nich na vojáky působily stresujícím účinkem a měly potenciál rozvinutí špatného psychického stavu, který mohl vyústit ve zkratové jednání, zvláště v kombinaci s alkoholem. Jiné případy byly naopak výsledkem zralé úvahy a plánování.

Při zjišťování skutečných příčin dezercí byla úspěšnost autorů podobná jako u tehdejších operativních pracovníků VKR. Pohnutky k činu si zběží zkrátka odnesli do zahraničí, a nakolik se o ně podělili v dopisech domů, je otázkou. Kontrolovaná korespondence byla totiž při odhalování skutečných příčin prakticky jediným pramenem. Výsledky navrátilších se „zbloudilých ovcí“, ve kterých uvádějí důvody zběhnutí, nelze brát jako jednoznačně spolehlivý zdroj informací. Každý provinilec se snažil vypovídat tak, aby byl očekávaný postih co nejmenší. Většinou proto důvody bagatelizovali jako náhlé hnutí mysli, někteří přiznali nezvládnutí nesnáží vojenské služby. Jako jeden z důležitých motivů se nabízí šikana, která s vysokou pravděpodobností stála za mnoha případy v následující dekádě. V sedmdesátých letech zběhlo 46 pohraničnicků prvního ročníku oproti 27 pohraničnickům druhého ročníku. Počet dezertérů nováčků byl tedy téměř dvojnásobný, písemnou zmínku o „narušení vztahů mezi vojáky prvního a druhého ročníku“ jakožto o příčině zběhnutí autoři zaznamenali v šesti případech, přičemž útěku kvůli šikanování mohlo být pochopitelně více. Více viz následující tabulka (neobsahuje případy týkající se vojáků z povolání, na cvičení a příslušníky participujících složek).

	Zběhnutí ve výkonu služby		Zběhnutí mimo výkon služby	
	I. ročník	II. ročník	I. ročník	II. ročník
SRN	17	9	6	2
Rakousko	15	9	8	7

Zběhnutí vojáka do země tehdejšího strategického protivníka znamenal i objektivní riziko vyzrazení citlivých informací týkajících se vojenského prostředí, tedy výzbroje, objektů, personální povahy atp. Šlo nejen o armádní a bezpečnostní sbory ČSSR, ale i o okupační vojska. Že se s tímto bezpečnostním vytěžováním zběhové pravidelně setkávali, je mnohokrát zaznamenáno. Takovými výsledky prošli zejména na území SRN, která byla členem NATO a v níž působily jednotky americké armády. Absolvovali je ale i v neutrálním Rakousku, kde je zároveň mohli po dohodě provádět i zástupci německé zpravodajské služby Bundesnachrichtendienst (BND) nebo služeb USA. Praxi na řadě případů uvádí pracovní materiál VKR pro vytěžování osob navrátilivších se z emigrace, kde jsou uvedena shrnutí poznatků o zahraničních výsledcích na téma bezpečnostní problematiky.¹¹⁹

S čím se v posledním desetiletí komunistického režimu u tohoto jevu prakticky nesetkáme, jsou dobrovolné návraty. Ve zkoumaném období jich však bylo zaznamenáno dvacet čtyři, což zde i přes mocnější množství případů zběhnutí překvapuje. Vojenská kontrarozvědka vždy sondovala možnost tzv. vyvedení čili působení na dotyčného s motivem jeho návratu. V řadě případů se poté podařilo navázat kontrolovaný kontakt prostřednictvím rodičů či partnerky a dosáhnout zviklání původního rozhodnutí i za cenu hrozících trestněprávních následků. V „příznivě“ se vyvíjejících případech byla dostatečně „spolehlivým“ rodinným příslušníkům umožněna návštěva za účelem přesvědčení zběha k návratu. Dobové podmínky tomuto záměru patrně svědčily více, než tomu bylo v následující dekádě. Navrátilci uváděli jako důvody obtíže, se kterými se uprchlíci obvykle setkávají: náročná aklimatizace v cizí zemi (zaznamenáno minimálně v sedmi případech), obtížné existenční podmínky (totožný počet), nesnesitelné podmínky v táboře (minimálně ve třech případech) a přehodnocení zkratového rozhodnutí (přibližně v deseti případech). Domácí propaganda svými tezemi o „zahnívajícím Západu“ pro ty, kteří se s režimem neidentifikovali, asi sotva představovala důvěryhodný zdroj informací o světě mimo socialistický tábor. Ovšem podobně málo měly s realitou společné značně romantizované představy, kvůli omezení svobody pohybu a informacím vycházejícím převážně z populární kultury. Vyrovnat se se skutečnými poměry, natolik se lišícími od vlastních společenských návyků i optimistických očekávání, nebylo v silách každého mladého muže. V několika případech šlo o návrat v řádu hodin od útěku, jednalo se ale typicky

119 ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, různé, k. 49, Formy a metody KR – vytěžování čs. emigrace a čs. občanů, 1973.

o rychlé přehodnocení vlastního impulzivního rozhodnutí, opět nezřídka učiněného pod vlivem alkoholu.

V roce 1970 se objevuje později nezaznamenaný fenomén v podobě organizovaného převaděčství. I v následujícím období se vyskytly případy, kdy s sebou voják při útěku převedl někoho dalšího, zde však figuruje organizátor najímající v uprchlickém táboře bývalé příslušníky PS a posílající je zpět za účelem převedení dalších osob. Přestože šlo o aktivitu zjevně improvizovanou a rozvinutou jen na základě iniciativy jednoho čerstvého emigranta, bylo jejím prostřednictvím dopomoženo za hranice řádce dalších občanů ČSSR. Úspěšnost však rozhodně nebyla natolik vysoká a několik osob bylo naopak zadrženo a následně trestně stíháno. Podrobněji viz případy Jána Petruše a Miroslava Hodaně.

V roce 1970 sloužilo u jednotek prvního sledu 7 732 pohraničnicků, z toho 6 846 vojáků základní služby.¹²⁰ Z nich jen zanedbatelná část sáhla ke krajnímu řešení své „vojenské“ situace či využila příležitost k útěku do zahraničí v souvislosti s místem zařazení. Několik uprchlíků nemohlo ohrozit systém ostrahy hranic, a to ani tím, že se s protivníkem podělili o informace. Při zpravodajských výsledcích často jen potvrzovali údaje již zjištěné či doplňovali střípky jako například jména nových velitelů. Prakticky všichni pohraničníci vykonávali službu v duchu složené vojenské přísahy a PS tak zůstala oporou předlistopadového režimu až do jeho zhroutení.

---

120 PULEC, Martin. *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrčených na státních hranicích 1945–1989*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 13. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, s. 132.